

GAULIŲ UNIVERSITETAS

ANITARINIS FAKULTETAS

Saulė Raubickaitė
Gretinamoji kalbotyra

GILUMO KONCEPTAS LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBŲ
PASAULĖVAIZDYJE

Magistro darbas

Mokslinis vadovas:
prof. Aloyzas Gudavičius

Ėauliai, 2009

		3
I.	KONKREČIŲ KONCEPTŲ VAIDMUO ABSTRAKČIŲ KONCEPTŲ STRUKTŪROJE.....	5
II.	ERDVINIO KONCEPTŲ ANALIZĖ.....	9
III.	KONKRETUS GILUMO KONCEPTAS IR JO RAIŠKA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOSE.....	13
	1. Bendras GILUMO suvokimo principas.....	13
	2. GILUMO prototipinė reikšmė.....	14
	3. GILUMO prototipinės reikšmės išplėtimas.....	22
IV.	GILUMAS KAIP KONCEPTUALIOJO METAFORŲ ĮTAKOS SFERA.....	27
	1. Konceptualiosios metaforos.....	28
	2. GILUMO metaforizacijos kryptys.....	33
V.	GILUMO AKSIOLOGINĖ VERTĖ LIETUVIŲ ANGLŲ KALBO PASAULĖVAIZDYJE.....	55
	ĮGĖRADOS.....	59
	NAUDOTA LITERATŪRA.....	61
	GAUTINIAI.....	63
	SUMMARY.....	64
	ANOTACIJA.....	65

IVADAS

...ijos procesams, kalbŲ ir kultŲ rŲ sŲveikai, yra svarbu pŲginti vienŲ ar kitŲ kalbŲ vartojanŲios kultŲ rinŲs bendrijos vertybiŲ sistemŲ mŲstymo ir kalbos strategijas, elgesDŲienas iŲ bŲ dŲpŲginti tautos pasaulŲvaizdDŲa kalba.

Ųvairios kalbos turi panaŲŲskaiŲ iŲ bŲ dvardŲiŲ nusakanŲ iŲ tam tikro objekto padŲtDZ erdvŲje i *aukŲstas, Ųemas, platus, siauras, storas, plonas, ilgas, trumpos, gilus, sekus*. ŲŲ bŲ dvardŲiŲ konceptai daŲnai naudojami kaip iŲtakos sritis abstraktiems konceptams sudaryti.

Darbo tikslas i iŲnagrinŲti GILUMO koncepto raiŲkŲ lietuviŲ ir anglŲ kalbŲ pasaulŲvaizdyje.

Tikslo siekiama DŲvendenant Ųuos **uŲdavinius**:

1. ApibŲdinti bendrus GILUMO suvokimo principus.
2. IŲnagrinŲti teorinŲ medŲiagŲ susijusiŲ su GILUMO konceptu ir apibrŲgti pagrindinius erdviniŲ konceptŲnagrinŲjimo principus.
3. IŲanalizuoti *gilus, deep, profound* bei jŲvediniŲvartojimo pavyzdŲius tekstynuose.
4. Remiantis tekstynŲ pavyzdŲiais palyginti GILUMO koncepto raiŲkŲ lietuviŲ ir anglŲ kalbose.

Darbas paraŲytas remiantis Ųiais **metodais**:

1. Konceptualiosios analizŲs.
2. Lyginamosios analizŲs.

Daugiausia dŲmesio darbe skiriama, siekiant nustatyti, kaip konkretus erdvinis GILUMO konceptas, susijŲs su Ųmogaus patirtimi, atspindi abstraktaus GILUMO koncepto struktŲ roje. Keliama **hipotezŲ**, kad konkretaus GILUMO koncepto raiŲka tiek lietuviŲ tiek anglŲ kalbose yra panaŲi dŲl universaliŲ fiziologiniŲ gilumo suvokimo ypatybiŲ o abstraktaus GILUMO koncepto raiŲka minŲtose kalbose skiriasi dŲl nevienodos tautŲ istorijos, geografiniŲ sŲygŲ gyvenimo bŲ do, kultŲ ros, aksiologinŲs sistemos, mentaliteto.

Ųame darbe buvo naudojami tekstynai: VDU kompiuterinŲs lingvistikos centro parengtas lietuviŲ kalbos tekstynas *Donelaitis* ir anglŲ kalbos tekstynas *The British National Corpus*. LietuviŲ kalbos tekstynas savo apimtimi yra Ųymiai maŲsesnis negu anglŲ kalbos tekstynas. PavyzdŲiŲ su bŲ dvardŲiu *gilus* i 868, su *deep* i 10217, su *profound* i 1409 (anglŲ kalboje tuo paŲiu ŲodŲiu reiŲkiamas daiktavardis, bŲ dvardis ir prieveiksmis). DŲl Ųios prieŲasties buvo sudarytas darbui skirtas tekstynŲlis su 1500 lietuviŲ kalbos ir 1500 anglŲ kalbos pavyzdŲiais. Kriterijus, kokie pavyzdŲiai buvo atrinkti DŲ tekstynŲlDZ kiekybinis. Atsisakyta pavieniŲ ir panaŲiŲ pavyzdŲiŲ

dvardis *gilus* ir jo vediniai lyg raktas atrakina GILUMO koncepcijoje. Čiam tikslui vartojami du godgiai i *deep* ir *profound*. Dėl šios priežasties *Profound* Dėnglų kalbės *Profound* Dėnglų kalbės pateko i lotynų kalbos (*profundus*) per seną prancūzų kalbą (*profond*) apie 1300 metus (BCDE 1995, 605). Pirmoji rašytiniuose šaltiniuose užfiksuota reikšmė: „Aminties ir pažinimo gilumas“. Nors dažnai abu godgiai vartojami pakaitomis, bė dvardis *profound* apibėdina giliausi vietą yra „stipresnis“ uė *deep*. *Profound* turi ir nesutampančią su *deep* reikšmę. Jis dažniausiai vartojamas mentaliniams ir socialiniams reiškiniams apibėdinti.

Kalbininkai taiso bė dvardžio *gilus* vartoseną kai jis panaudojamas kaip sinonimas bė dvardžiui *didelis*. Čiame darbe nagrinėjami visi tekstyno pavyzdgiai su bė dvardžiu *gilus* ir jo vediniais, nepaisant to, ar jie buvo pavartoti taisyklingai ar ne, siekiant išsiaiškinti praktinį dvardžio vartojimą ir raidos tendencijas.

Apie parametrinio bė dvardžio *gilus* vartojimą GILUMO koncepto rašė rašė Lindė-Usieknėvilė (Jadwiga Linde-Usiekniewicz), Gėgorė ykova (Renata Grzegorzczkova), Rachilina (Jekaterina Rachilina), Trubas (Vladimir Trub), Fogel (Anna Vogel). Lietuvių kalba publikuotė darbė ġia tema pavyko rasti vos vieną (Gudavičius 2008, 31), todėl darbas yra aktualus ir naujas, galintis sudominti kalbininkus, vertėjus, kultūrologus, sociologus.

Surinkta medžiaga tapo pagrindu skaitytam to paties pavadinimo pranešimui XIII bakalauro ir magistrantų mokslinių darbų konferencijoje, skirtoje profesoriui Vytautui Sirtautui atminti (Gaulė universitetas, 2009).

VAIDMUO ABSTRAKČIŲ KONCEPTŲ

saitais susijusi su žmogaus mąstymu. Ji padeda atkurti pasaulio vaizdą esant žmogaus sąmonėje. Pasaulio suvokimas, arba objektyvios realybės daiktų ir reikšmių samprata, paliekanti pėdsakus kalboje, vadinama **kalbos pasaulėvaizdžiu**. Kalbos leksinė ir gramatinė sistema, metaforizacija, onomastikonas, sąjautos su tautosaka ir mitologija gali teikti vertingą įeinimą apie sąvokas, esančias kalbančiojo sąmonėje, aksiologinį sistemą fiksuojančią pasaulio daiktų ir reikšmių vertinimą.

Ter-Minasova mus supantį pasaulį ibi dina trejopai:

1. Realusis pasaulis.
2. Kultūrinis pasaulio vaizdas (ne visada įreigiamas kalba).
3. Kalbos pasaulėvaizdis (Ter-Minasova 2004, 47).

Remiantis Maslova, kalbos pasaulėvaizdžiu galima laikyti ypatingą pasaulio atspalvų kalboje, priklausantį tautiniams reikšmių daiktų procesų vertės, lemiančių tautai būdingos veiklos, gyvenimo būdo ir kultūros ypatybes (Maslova 2001, 66). Papaurėlytės-Kloviienės nuomone, kalbos pasaulėvaizdis koreliuoja su žmonių sąmonėje esančių pasaulio vaizdu. Jame fiksuojami tie tikrovės bruožai, kurie kalbinės bendrijos nariams yra svarbiausi (Papaurėlytė 2005, 65).

Kiekviena kalba pasaulio suvokimą nuspalvina skirtingu atspalviu, nes tautų istorija, geografinės sąlygos, gyvenimo būdas, kultūra, aksiologija yra skirtingos. Kalbos pasaulėvaizdis žuria visi, kalbantys ta kalba. Kartais kalbos pasaulėvaizdis dar vadinamas naiviuoju, nes jis ne tik skiriasi nuo mokslinio pasaulio vaizdo, bet ir yra savotiška pasaulio suvokimo interpretacija.

Gudavičius pateikia Herderio mintį: „Kiekviena tauta kalba taip, kaip mąsto, o mąsto taip, kaip kalba“. Tautos ir kalbos sąsajai didžiulį dėmesį skyrė Humboltas (Humboldt), manęs, kad kalbos pasaulėžiūra yra vidinė kalbos forma. „Kalba yra įgimta tautos dvasios išraiška; tautos kalba yra jos dvasia, o tautos dvasia yra jos kalba“. Sunku išvaizduoti labiau sutampančius dalykus. Veisgerberis pripažino, kad per kalbą galima paginti tautos dvasią, nes kalba lemia kultūrinį visuomeninį žmonių elgesį. Pasaulėžiūra Veisgerberio nuomone, žmonėms, kalbantys skirtingomis kalbomis, nevienodai pažįta pasaulis, kuris skirtingą pasaulio vaizdą todėl turi nesutampančias gyvenimo normas (cit. pagal Gudavičius 2007, 204–205).

Kalba sukuria tarpinį mentalinį pasaulį, egzistuojantį tarp žmogaus ir tikrojo pasaulio, todėl nuo kalbų ypatybių priklauso ne tik mąstymo turinys, bet ir skirtinga mąstymo logika. Anot Maceinos, kalba sukuria buveinę: „Abi name ne apskritai, bet bū name kur nors. Lietuvių kalba šiam būvimui kur nors yra tokia jautri, jog ji nusako jo atgvilgius net keturiais

gyvu (*in-esse* ė kur: miške, troboje, egere...), vidaus einamuoju, dar: sodybon, sveļ iuosna, pavakarān...), paļalio einamuoju, arba k: vakarop, rudeniop, Dievop...) ir beveik jau iņnykusiu paļalio esamuoju arba *adesyvu* (adesse- prie ko: arkliep, tavip, savip, manip...)ñ (Maceina 1998, 16i 17). Kalbos pasaulāvaizdis perimamas iņmokstant gimtññkalbñ

Kiekvienai tautai bļ dingas savitas kalbos pasaulāvaizdis. Pasak Gudaviļ iaus, kalbos pasaulāvaizdis ė Ātai per ģimtmelius susiklostñs pasaulio supratimas ė daiktŌ ir reĩģkiniŌ klasifikacija, ryģiai tarp pasaulio elementŌ ģmogaus santykis su likusiu pasauliuñ (Gudaviļ ius 2000, 11).

Kalboje uģfiksuoto pasaulio vaizdo tyrinājimas padeda geriau paģinti ne tik tautos dvasinDzyvenimñ bet ir kultŗ ros esmñ. Pasaulio atspindys kalboje nāra veidrodis. Gudaviļ ius iģskiria dvi sudedamñsias pasaulio vaizdo kalboje dalis: 1) sñvokŌ (kognityvinñ) sistemñ arba pasaulāvaizdDzr 2) aksiologinñ sistemñ kuri fiksuoja pasaulio daiktŌ ir reĩģkiniŌvertinimñ arba pasaulājautñ(Gudaviļ ius 1995, 12).

Ģmogaus mñstyimas toks sudātingas, kad sunku jDzyskaidyti DZaģesnes dalis, nes ģmonās mñsto ne tik sñvokomis, bet ir vaizdiniais, pasitelkdami atmintDZasociacijas, lygindami, skaidydami DZatskiras dalis, sintetindami, vertindami, iģskirdami tai, kas svarbiausia, nuspalvindami jausmais ir emocijomis. Ģuos procesus, vykstanļius ģmogaus sñmonāje, galima DZrdyti kaip **mentalinis vienetis** arba **konceptus**, kurie atspindi pasaulio daiktus, reĩģkinius, klases (Gudaviļ ius 2007, 138).

Kiekvieno ģmogaus sñmonāje susidarñ konceptai ė unikalñs, taļiau vienoje kultŗ rināje bendrijoje esanļiŌģmoniŌi panaģñs, turintys grupiniŌpoģymiŌ kuriuos lāmā bendra gyvenimiģka patirtis.

Konceptas reĩģkiasi kalboje, mene, paproļiuose, tradicijose. Norint suprasti, kaip konceptas reĩģkiasi kalboje, galima pasinaudoti ģodģiu kaip raktu, nes mñstyimo procese operuojama ģodģiais.

Koncepto raĩģka kalboje ė tai ta koncepto dalis, kuri gali bļti reĩģkiama kalbos vienetais, o apraģoma ir aiģkinama tekstais. NeDZanoma ģodģiais atskleisti viso koncepto turinio, o tik iģryģkinti tam tikrñ bruogñ pasinaudojant metaforiniais pasakymais, kolokacijomis, frazeologizmais ar vidine ģodģio forma.

KonceptŌ susidarymo procesas vadinamas **konceptualizacija**. Patirties dāka ģmogaus individualñs konceptai sudaro **kompleksus**, kurie savo ruoġtu DZna DZ**konceptualiajq sistemq**. Grupās ģmoniŌtam tikra patirties dalis yra universali, todāļ tos patirties dāka susidarñ konceptai yra universalios prigimties.

Viena iģ pasaulāvaizdgio eksplikacijos sferŌi **metaforizacijos procesas**. Jo esmā:

ip konkretūs, iš patirties geriau pažinti. Gėm dñ praktikai
nova, Uspenskij (Toleikienė 2003, 34).
erdviniai konceptai dažnai naudojami kaip įtakos sritis
abstraktiems konceptams sudaryti. Neerdviniai objektai ir reiškiniai – emocijos, laikas, mįstymas,
gėmogaus dvasinio pasaulio ir socialinių santykių reiškiniai – atsiskleidžia metaforose kaip
erdviniai dalykai.

Remiantis Leikofu (Lakoff 1987, 267–275) galima teigti, kad gėmogaus kasdieninė
klno patirtis yra svarbi kinestetinėms vaizdinių schemų struktūroms susidaryti, kurios tampa
pagrindu erdviniams konceptams susidaryti. Vaizdinių schemos – TALPYKLOS, KELIO,
RYGIO, JĖGOS, PUSIAUSVYROS – yra universalios ir daugelyje kalbų sutampa. Universalios
prigimtys yra orientacijos ir santykio, AUKGTYN – GEMYN, į PRIEKĮ – ATGAL, DALIS –
VISUMA, CENTRAS – PERIFERIJA, percepcija (Lakoff 1987, 267).

Analizuodamas TALPYKLOS schemą Leikofas skiria tris esminius dalykus: ribų
vidūbei įgėm. Visa yra arba talpyklos viduje, arba įgėrėje. Gėmogus savo kl nñsuvokia kaip indė
– talpyklė. Dėžia oro dėžulius ir įgėvepia, valgo ir gėlina. Talpyklos schemą galima atpėinti
abstraktų konceptų struktūroje. Leikofas pateikia pavyzdė apie regos laukų suvokiamų kaip
talpykla: *things come into and go out of sight*. Tarpasmeniniai santykiai taip pat gali bñti
suvokiami kaip talpykla: *be trapped in a marriage and get out of it* (Lakoff 1987, 272). Panaėgi
pavyzdėgių randama ir lietuvių kalboje: *dingti iš akių, akys – gilūs šuliniai, jie septyni metai kaip
santuokoje*.

Aigkindamas DALIES – VISUMOS schemą Leikofas pabrėžia, kad gėmonės kaip
gyvos bñtybės yra sudaryti iš dalių, kuriomis gali manipuliuoti. Gėbėjimas suvokti save kaip
visumą sudarytų iš dalių padeda prisitaikyti ir funkcionuoti supančiame pasaulyje. DALIES –
VISUMOS schemą sudaro gėie struktūriniai elementai: visuma, dalis ir konfiguracija. Leikofas
teigia, kad gėima, socialiniai institutai suvokiami kaip visuma, sudaryta iš dalių. Todėl
sutuoktinis sutuoktinė gali pavadinti antrąją pusę, gėima gali skirtis, visuomenė skilti (Lakoff
1987, 273).

Leikofo nuomone, RYGIO schemos atsiradimui mįsė sñmonėje gali turėti dėkos
tai, kad iki gimimo ir savarankiėko gyvenimo esame su mama susieti virkėle. Struktūriniai gėios
schemos elementai: esybės (*entities*) A ir B yra susietos jas jungiančiu ryėiu, kai A priklauso nuo
B arba ryėys yra simetriėkas. Socialiniams, tarpasmeniniams santykiams apibñdinti dažnai
vartojami ryėio terminai: *make connections, break social ties* (Lakoff 1987, 274), lietuvių
kalboje: *nutraukti giminės ryėius, visuomenėje užmegzti naudingus ryėius*.

Leikofas, apibñdindamas CENTRO – PERIFERIJOS schemą atkreipia dėmesį
kad gėmogaus kl nui bñdinga centras – galva, krūtina, liemuo, vidaus organai ir periferija – rankos

iai CENTRO į PERIFERIJOS schemas elementai yra esybė, kad periferija priklauso nuo centro, o ne atvirkščiai. Tai, kas (Lakoff 1987, 274–275).

Leikofo godgiais tariant, IG TAKOS į KELIO į TIKSLO schema taip pat paremta kľno patirtimi. Struktūriniai ġios schemas elementai yra ġie: ġaltinis (pradinis taġkas), tikslos (galutinis taġkas), kelias (nuosekli vietos keitimo seka nuo pradinio taġko iki galutinio taġko), kryptis (link tikslo). Judama iš pradinio taġko tam tikra kryptimi tikslo link (Lakoff 1987, 274–275).

Leikofas apibendrina, kad mĩstymas remiasi kľno patirtimi ir metaforine projekcija nuo konkretios srities į abstrakčią Mokslininkas vaizdinių schemas laiko esant preconceptualiomis ir teigia, kad egzistuoja vaizdinių schematiniai konceptai. Jei vyksta metaforinis vaizdinių schemų perkālimas (*mapping*) į abstrakčią sritį, remiamasi vaizdinių schemų bazine logika. Metaforų motyvacijā lemia smonāje esančios preconceptualios struktūros, ir apibūdinamos kľno patirtyje (Lakoff 1987, 275).

Gudavičius teigia kad, parametriniai būdvardgiai bei jų vadiniai yra dmiš lingvistiniu poġiūriu, nes:

1. Parametro priskyrimas priklauso ne tik nuo objekto matmenų bet ir nuo jo formos, padāties erdvāje, ġiūros taġko.
2. Daiktų parametrai yra universalus dalykas, taġiau skirtingose kalbose kai kurių ekvivalentiġų būdvardġų vartosenā skiriasi, o tie patys objektai apibūdinami skirtingais būdvardġais.
3. Parametriniai būdvardgiai vartojami neerdviniams poġymiams, daġniausiai į laiko, socialinių santykių veiklos, ġmogaus dvasinio pasaulio reĩġiniams į apibūdinti (Gudavičius 2008, 31).

EPTŲ ANALIZĖ

dėgio *gilus* vartojimŲ GILUMO koncepto raigkŲ tyrŲ LindŲ
ilina, Trubas, Fogel. LietuviŲ kalba publikuotŲ darbŲ apie
GILUMO koncepto reprezentacijŲ LietuviŲ kalboje pavyko rasti vos vienŲ (GudaviŲ ius 2008, 31),
todŲ darbas yra aktualus ir naujas.

Fogel, tirdama parametriniŲ bŲ dvardgiŲ reikŲmes gvedŲ kalboje, naudoja Leikofo ir
DŲonsono pasiŲ lytŲ talpyklos schemŲ Ji teigia, kad GILUMO konceptŲ galima nagrinŲti kaip
geŲaltinŲs struktŲ ros konstruktŲ

Fogel, remdamasi Langakeriu (Langacker), skiria 3 baziniŲ **konceptualiŲ esiniŲ**
(*entities*) tipus:

1. **Minimalus konceptas** tam tikroje srityje, pvz., erdvŲs srityje tai bŲ tŲlinija;
2. Patirtyje bŲ kniŲ **konceptualŲs archetipai**, pvz., *fizinis objektas, erdvinis objekto
judŲjimas, talpa ir jos turinys, visuma ir jos dalys, ko nors matymas, ko nors laikymas, socialiniai
vaidmenys*.
3. **Esinys, nesusietas su kokia nors sritimi**, pvz., *tŲsa, kontinuumo kitimas, kontaktas,
inkliuzija, priklausymas grupei* (cit. pagal Vogel 2004, 171Ų 172).

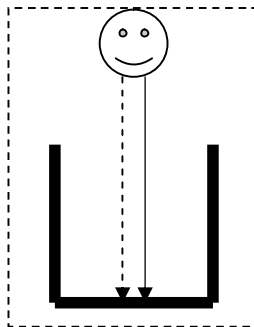
GILUMO konceptui tinka pirmojo minimalaus koncepto tipas Ų vertikali aŲis (*gili
jŲra*) ir antrojo archetipo tipas Ų talpykla ir jos turinys (*gilus Ųulinys*), treŲ iasis tipas, nesusietas su
kokia nors sritimi Ų inkliuzas, bŲ kverbimas (*gilios Ųaknys*).

LindŲ-UsieknieviŲ talpyklŲ vadina „*Ųeimininku*“ (*gili duobŲ, gili upŲ*), o objektŲ
kuris yra kito objekto erdvŲje Ų Ų *ŲsibrovŲliu*“ (junginiuose su daiktavardgiu, bŲ rdijanŲ iu
ŲeimininkŲ).

LindŲ-Usiekniewicz iŲskiria 4 glŲboki ŲgilusŲ reikŲmes lenkŲ kalboje :

1. Gilumo reikŲmŲ, apibŲdinanti talpyklŲ („ŲeimininkŲ“) (gr.1 pav.).

Pavyzdgiui: *glŲboka / plytka fosa Ųgilus / sekclus griovysŲ, glŲboka / plytka dolina*
„gili / negili lygumaŲ, glŲboka / plytka dziura Ųgili / negili skylŲŲ, glŲboka / plytka studnia Ųgilus
/ sekclus ŲulinysŲ, glŲboka / plytka nisza Ųgili / negili niŲŲŲ.

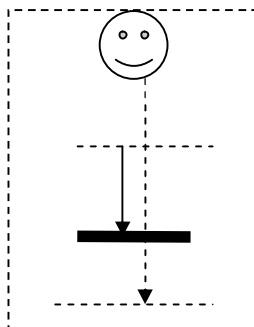

plotėnuo stebėtojo tokio objekto, kuris būtų daromas tuoj išvardius
 jas (Linde-Usiekiewicz 2003, 140 ir 141). Stebimo objekto
 buvimas erdvėje suderintas su kitų objektų buvimu toje pačioje erdvėje arba stebimas objektas yra
 šeiminingo uginamoje erdvėje.

2. Gilumo reikšmė, apibūdinanti „išibrovėlį“ (gr. 2 pav.).

Pavyzdžiui: *głęboka / płytka warstwa tynku* / gilus / negilus tinko sluoksniš,
głębokie / płytkie warstwy „gilūs / negilūs“ anglies klodai.

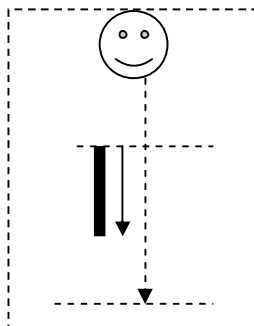
Egzistuoja tokia šeiminingo uginama erdvės dalis, kurioje nėra stebimo objekto,
 arba erdvės dalis, apie kurią kalbama, yra artimesnė stebėtojui, negu stebimas objektas. Skirtumas
 tarp erdvės dalies, apie kurią kalbama, ir stebimo objekto uginamos erdvės yra vertinamas
 atsižvelgiant į stebėtojo.

2 paveikslas

3. „išibrovėlio“ parametras (kaip toli į „šeimininką“ gali išsiverbti „išibrovėlis“) (gr. 3 pav.).

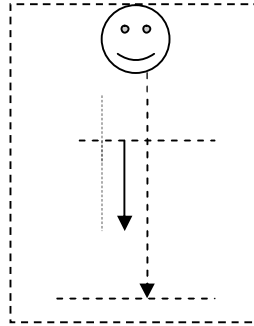
Pavyzdžiui: *głęboki / płytki system korzeniowy* / gilios / seklios šaknys, *głęboki / płytki tatuaz* / gili / negili tatuiruotė. Stebimo objekto riba artima šeiminingo erdvės ribai.

3 paveikslas

apibūdinanti reliatyvią „šeimininko“ talpą (gr. 4 pav.).

plytki śnieg „gilus / negilus sniegasñ, *głęboka / płytka woda*

4 paveikslas

Nurodoma ne „šeimininko“ matavimai, bet galima suginoti, koku atstumu ar iki kokio atstumo yra ~~DZ~~anomas ~~DZ~~rovėlioñ pasirodymas, lyginant su „~~DZ~~rovėlioñ dydgiu. Pavyzdžiui, *gilus sniegas* nusako, kad atstumas iki ėmās, kur baigiasi sniego sluoksnis, yra didelis.

Gėgorļykova, remdamasi Lindās-Usieknieviļ tyrinājimai, skiria keturias lenkŦ kalbos bļ dvardgio *głęboki* Āgilusñ, reprezentuojanļ io konkretŦ GILUMO konceptŦ vartosenos atvejus:

- 1) indo ar ertmė, kai gilumo parametru laikomas atstumas nuo indo pavirėiaus iki dugno (*gilus ŗulinys, gili skylė*);
- 2) sluoksnio parametras nuo pavirėiaus iki dugno (*gilus sniegas, gilus vanduo*);
- 3) objekto, ~~DZ~~kverbusio tam tikroje medėgiagoje, iėmatavimai (*gilios ŗaknys*);
- 4) nuotolis nuo pavirėiaus iki tam tikro sluoksnio (*gilūs anglies klodai*).

Gėgorļykova nurodo, kad lenkŦ kalboje jausmŦ konceptualizavimas daėniausiai susijñs su indo suvokimu (*głęboka miłość* Āgili meilė, *głęboka radość* Āgilus dėiaugsmasñ). Kĩnas suvokiamas kaip talpykla jausmams, iėgyvenimams, esantiems viduje. Mentaliniai reikėiniai konceptualizuojami remiantis sluoksnio ~~DZ~~izdgiu (*głębokie poznanie* Āgilus paėinimasñ, *głęboki umysł* Āgilus protasñ), o mintys ĩ kaip ~~DZ~~kverbianļ ios, giliai siekianļ ios (*głęboka myśl* Āgili mintisñ) (cit. pagal Gudaviļ ius 2001, 186).

Trubas, analizuodamas konkretaus GILUMO koncepto, reprezentuojamo bļ dvardgio *глибокуй* Āgilusñ raigėNėkrainieļ iŦkalboje, gilumo reikėmes suskirsto ~~DZ~~is tipus:

1. Talpyklos, kurios gali bļ ti tuė ios ar pripildytos arbitriėkos prigimties turinio.
2. Sluoksniai.
3. Nutolñ objektai, esantys ėmās gelmāse, didėgiulu ar labai maėu atstumu nuo stebātojo (Trub 2003, 232).

ama konkrečiau koncepto, reprezentuojamo bŭ dvardgiu
oje, gilumo reikŭmes suskirsto Dŭ tipus:
os (atstumas nuo virŭaus iki dugno) (*глубокое тѡтас* Ŗgilus
eŭerasŭ).

2. Atstumas nuo objekto, esanŭ io dugne (*глубокое место* Ŗgili vietaŭ, *глубокое дно* Ŗgilus
dugnasŭ, *глубокие корни* Ŗgilios ŭaknysŭ).

Rachilina bŭ dvardgio *глубокий* Ŗgilusŭ vartojimŭ su kai kuriŭ medgiagŭ tokiŭ
kaip sniegas, vanduo, purvas, smŭlis, pavadinimais traktuoja kaip pirmojo tipo potipDŭ Rachilina
2003, 203i 213).

GILUMO KONCEPTAS IR JO RAIŠKA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOSE

reprezentuojamas lietuvių kalboje būdvardžių *gilus*, anglų kalboje būdvardžiais *deep* ir *profound* bei jų vediniais, yra universalus, nes vaizdinių schemų prekonceptualios struktūros glose kalbose sutampa.

GILUMO koncepto nagrinėjimas lietuvių kalboje atliekamas naudojantis VDU Kompiuterinės lingvistikos centro parengtu tekstynu *Donelaitis*, nes šio konteksto išryškėjanti reikšmė niekaip kitaip nepasimato, kaip tik iš didelio kiekio vartosenos pavyzdžių. Būdamas kalbos vartosenos nulemta dėsnių apimties leksemų reikšmės dalis, ji geriausiai tiriama tekstynų lingvistikos metodu, leidžiančiu vienoje vietoje sukaupti ir kompiuteriu apdoroti didelį tekstyną ir iš jo gauti konkordansus (Marcinkevičienė 2001, 48). GILUMO konceptą lietuvių kalboje reprezentuoja būdvardis *gilus*. Jis lyg raktas atrakina koncepto turinį. Tekstyno pavyzdžiuose analizuojama, kokia šio būdvardžio reikšmė tekste. Pasitelkiami tik tie žodžių junginiai, kuriuos sudaro būdvardis *gilus* ir jo vediniai: moteriškos giminės būdvardis *gili*, daiktavardis *giluma* (*gilumas*),rieveiksmis *giliai*. Nagrinėjami pavyzdžiai tiek su vienaskaitos, tiek su daugiskaitos formomis.

Anglų kalboje GILUMO koncepto reikšmė tirti naudojamas *The British National Corpus*. Pasitelkiami šių žodžių vediniai: *deepness, deeply, profundity, profoundly*.

1. Bendras gilumo suvokimo principas

Remiantis psichologų Gibsono ir Walkas eksperimentu padaryta išvada, kad gylis suvokimas yra įgimtas ir pasireiškia jau 6 mėnesių vaikams, o objekto padėties nustatymas erdvėje, viena vertus, yra įgimtas, kita vertus, yra išmokstamas, išsivystantis (Fürst 1998, 63). Įgimtas gilumo nustatymas fiziologiškai yra susijęs su žmogaus gebėjimu daryti atstumą. Akis nuolat juda ir šis judėjimas yra būtinas. Perkeltą žvilgsnį tolimo objekto dirtimui kampas tarp šių linijų didėja (konvergencija) ir susitraukia krumplyno akomodacinis raumuo. Perkeltą žvilgsnį artimo objekto dirtimui kampas tarp šių linijų mažėja (divergencija) ir akomodacinis raumuo atsipalaiduoja. Atstumo nustatymas vyksta fiksuojant žvilgsnį žemiau objekto (žinoma dėl binokuliarinio (abiakio) regėjimo) ir keičiantis kampui tarp šių linijų (akies paralaksui). Jei atstumas labai didelis – didesnis nei 1000 m, atstumo dydį vertiname pagal daikto dydį santykiu su kitais daiktais. Gyvendamas žmogus išmoka nustatyti objekto dydį ir gylį naudodamasis savo kūnu kaip masteliu, taip sumažindamas regėjimo iliuzijų tikimybę (Abraitis 1978, 162 ir 163).

...i, kokio dydžio gilumas, kalbama apie vandenį. Zatskaitos taškų
aus ūgis: jei ežere nesiekiamas kojomis dugno, sakoma *gilus*
ne jį ra ar vandenynas): *Ties mokykla ežeras iškart gilus: pora*
metrų nuo kranto ir jau virš galvos. Baloje ė iki pusės blauzdų. Gilu toje baloje lig pusiau
blauzdų...

Anglakalbiui *gilus* purvas ė iki kulkėnies, *gilus* sniegas ė iki keliŲ (lyginama su
ėmogaus kė no dalimis): *The mud is ankle deep around Shush Square; knee deep snow meant*
poor catches in the Snape Open on the Swale at Salmon Hall Farm.

2. GILUMO prototipinė reikšmė

Ėinias apie pasaulio Ėmogus saugo atmintyje, pasinaudodamas tam tikru
sisteminimu, suskirstydamas supančius objektus, reikšinius, dėkius dėkategorijas. Kalboje
atsispindi naivusis kategorizacijos procesas. Kiekvienas konceptas yra savotiška sėmonės juodoji
dėgė, galinti bent ė dalies paaėkinti, kas vyksta sėmonėje.

Ilgė laikėmoksle vyravo Aristotelio paėė ra, kad tam tikros kategorijos nariai turi
turėti kelis esminius poėymius, bė dingus tai kategorijai. Visi kategorijai priskiriami nariai buvo
suprantami kaip lygiaverėiai. Taksonomijoje buvo laikomasi principo ė nuo bendriausiŲ dalykŲ
prie detalesniŲ (Kunzmann, Burkard, Wiedmann 1998, 47).

Roė (Eleonor Rosch), remdamasi Berlino (Brent Berlin) ir Kėjaus (Paul Kay)
tyrimais, pasiė lė **prototipų teoriją**. Ja remiantis pripaėėamas prototipinis, centrinis kategorijos
narys. Juos reprezentuojantys ėodėiai yra pirmieji, kurie šauna dėžalvėkėnors dėžrdijant. Savo
morfologine struktė ra tie ėodėiai yra paprasėiausi, juos vartodami kalbėti mokosi vaikai.

Kategorijos nariai, esantys arėiau prototipo, vadinami centriniais, o toliau ė periferiniais.
Impulsas prototipŲ teorijai atsirasti buvo Vitgenėtain (Witgenstein) ėgnagrinėta kategorija
ėaidimas (Fėrst, Trinks 1995, 192).

Kognityvinėje lingvistikoje prototipŲ teorijos atsiradimė paskatino **fenomenologinis**
filosofinis poėiuris, kad kalbantieji tam tikra kalba savo sėmonėje turi pasaulio vaizdė kuriam
susiformuoti padeda ėmogaus patirtis jėsupanėiame realiame pasaulyje. Jėdėmia ėmogaus kė no
padėtis ir informacija, ateinanti ė ėjutimo organŲ analizatoriŲ smegenyse ir kalbos.

ėvardijant prototipė sėmonėje vykdoma atranka tarp daugelio pasaulio objektŲ reikėiniŲ
dėkiŲ

Braun (Brown) ir Kėjus (Kay) (cit. pagal Ungerer ir Schmid 1996, 66ė69) nusako tris
sėnygas, pagal kurias objektas laikomas prototipėku:

suvokiami akivaizdžiausi skirtumai tarp objektŲ (ig daugelio s).

3. SŲaja su motoriniais judesiais.

DaŲniausiai DŲokios kategorizacijos bazinDŲygmenDŲatenka kategorijos nariai, turintys charakteringŲ formŲ GiliŲ objektŲ kategorijoje tai bŲ tŲ objektai, gilŲ s pagal vertikaliŲ agDŲemyn, daŲniausiai talpyklos ar tuŲ iaviduriai objektai.

GudaviŲ ius bŲ dvardŲio *gilus* prototipine reikŲme laiko **talpyklą (indą), kurios įprasta padėtis – vertikaliai Ųemyn nuo Ųemės paviršiaus** (*gilus ežeras, gilus griovys*). Artimos prototipinei dvi ar trys erdvinės bŲ dvardŲio gilus reikŲmės: **sluoksniu** (*gilus vanduo*), **nutolimo** (*gilus dugnas*), **intruzo** (*gilios šaknis*) (GudaviŲ ius 2008, 31).

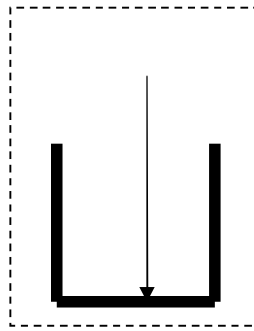
Rengiant gDŲarbŲ pagal tekstynŲ pavyzdŲius nustatyti keturi bŲ dvardŲio Ų*gilus, deep* bei jŲ vediniŲ vartosenos atvejai. *Oxford English Dictionary (2004), Collins English Dictionary (2003)* pateikiama ŲodŲio *profound* reikŲmė i Ų Ųiliausia vietaŲ. Ų reikŲmė ypaŲ daŲnai sutinkama poezijoje. BŲ dvardŲio *profound* junginiŲ su analizuojamomis gilumo konkreŲiomis reikŲmėmis tekstyne rasti nepavyko, todŲil Ųiame skyriuje jis neminimas.

1) Talpykla (indas ar ertmė)

Gilus prototipinė reikŲmė i toli einantis nuo pavirŲiaus DŲuŲgnŲ Gilumas suvokiamas kaip talpykla, indas, kurio DŲasta padėtis i vertikaliai Ųemyn nuo Ųemės pavirŲiaus. Ųai reikŲmei priskirtume natŲ raliŲ vandens telkiniŲ apibŲ dinimus: *marios, ežeras, upė, dauba*, Ųmogaus rankŲ darbo talpyklas: *griovys, Ųachta, bunkeris*, reliatyvias talpyklas: *fotelis, sofa*.

a) Natūralios, gamtoje sutinkamos talpyklos, pagal vertikalią aŲŲ Ųemyn, turinčios dugną ir vandens ar purvo sluoksnį: gili jūra, gilus ežeras, gilus griovys, gili duobė, deep ocean, deep sea, deep lake, deep hole, deep ditch.

Kadangi britai nuo seno gyvena salose, apsuptose vandenyno, o DidŲioji Britanija buvo ir yra jŲ rinė valstybė, turėjusi puikŲ laivynŲ anglakalbiui vandens telkinio prototipinė reikŲmė galėtŲ bŲ ti *deep ocean, Ųgilus vandenynas*“. LietuviŲkai kalbanŲ iajam ir 20 m egeras atrodo gilus, o bŲ dvardŲio junginiŲ su daiktavardŲiu *vandenynas* tekstyne neaptinkama. SchematiŲkai tai bŲ tŲ galima pavaizduoti:

5 paveikslas

Paveiksle storomis linijomis pažymėta talpyklos riba atviru (gali būti ir uždaru) viršumi, skirianti talpyklos turinčią vandenį nuo įgrynās aplinkos. Plona linija vaizduoja gilį rąjimo kryptimi pateikiami pavyzdžiai, iliustruojantys grupę:

Lietuvių kalba	Anglų kalba
<i>Gilus, gili</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Ežeras gilus (giliausia vieta – 40 m), apaugęs mišku.</i> <i>Maždaug per 250 – 300 metrų nuo bataliono užimtų priekinių pozicijų tyvuliavo gili, dumblėta, pelkėtais krantais Varduvo upė.</i>	<i>The swan will keep just ahead of the Gruncher all the time, driving him crazy with my smell, and in the end the swan will fly straight over the big deep lake and the Gruncher, now travelling at terrific speed, will follow right behind.</i>
<i>Giluma</i>	<i>Deep (n)</i>
<i>Traukiant tinklus apsivertė jų valtys ir abu vyrai įkrito į vandenį ties pačia ežero giluma, kuri siekia 20 metrų.</i>	<i>Monsters of the Deep.</i> <i>The depth, not including the lid, is 204 mm (just 8 inches).</i>
<i>Gilu</i>	<i>Deep (adv)</i>
<i>Gilu toje baloje lig pusiau blauzdų</i>	<i>To dig deep</i> <i>Deep below the ocean's surface.</i>

Gretinamoje kalboje gilumas natūralioje talpyklose suvokiama panašiai. Kiekibiškai anglų kalboje daugiau pavyzdžių su *deep sea, deep ocean*. Vandenyno sinonimas į daiktavardis į *The Deep*, rašomas didžiąja raide. Tokios vartosenos atitikmens lietuvių kalboje nėra.

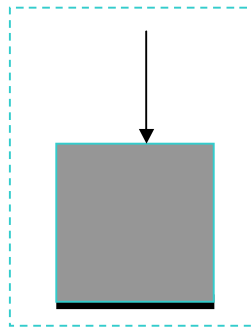
nkų darbo talpyklos, turinčios dugną, pagal vertikalią ašį
(*deep pocket, deep well*):

LietuviŲkalba	AnglŲkalba
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Bunkerio lubas užpylė per metrą storumo žemės sluoksniu. Bunkeris buvo gana gilus, buvo galima stačiam stovėti. Bunkerio angai uždengti partizanai padarė... dėžę-dangtį, į kurią pripylė žemės.</i>	<i>The animal was so tame that it shinned up his leg and dived into a deep pocket.</i>
<i>Gilus šulinys nebuvo pilnas. Moterį vanduo apsėmė iki kaklo.</i>	<i>stable yard was supplied from a very deep well</i>

c) Nutolimas talpykloje nuo paviršiaus iki nepažeistos vietos (gili žaizda, deep wound, gilus randas, deep scratch):

LietuviŲkalba	AnglŲkalba
<i>Gili</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Rankoje Otzis, matyt, laikė peilį, be to, dešinėje rankoje matyti gili iki kaulo pjautinė žaizda.</i>	<i>Another six inch long wound on his stomach is not as deep, but the area is badly swollen and he has another inch deep wound on his front leg where the knife was stuck.</i>
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Juliaus koja neblogai sugijo, tik ant prakirstos pėdos liko gilus randas, apkepęs krauju su pūlinukais.</i>	<i>Tetanus immunity should be checked for anyone with a cut or deep scratch.</i>

2) sluoksnio, kai gilumo parametru laikomas atstumas nuo paviršiaus iki dugno. Sluoksnis suvokiamas kaip esantis talpykloje ar sluoksnis nuo paviršiaus iki kieto pagrindo. Paveiksle (gr. 6 pav.) pilka spalva pažymėtas sluoksnis, storesne linija į pagrindas (gėmā), rodykle į gėl rājimo kryptis);

6 paveikslas

a) sluoksnis talpykloje (gilus vanduo, deep water):

LietuviŲkalba	AnglŲkalba
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Vanduo labai gilus ir tamsus.</i>	<i>the water is deep and mysterious looking</i> <i>In Nepal, dolphin habitat has traditionally been in deep clear water with swift currents.</i>
<i>Giluma</i>	<i>Depth (n)</i>
<i>Jeigu puto susiglaudžia greitai ir ne tik iš šonu, bet ir kildamos iš alaus gilumos – košti dar anksti.</i> <i>Šaltinis verda, jį žmonės vadina urduliu. Iš gilumos smarkiai teka vanduo, kunkuliuoja.</i>	<i>Ophiomedeia duplicata has been rarely encountered, recorded only from the type locality off the Canary Islands at a depth of 2075 m.</i>

b) sluoksnis nuo paviršiaus iki kieto pagrindo:

Sniegas, dengiantis pavirgį, tiek lietuviŲ, tiek anglŲkalbose suprantami kaip sluoksnis. Jei jis didelis, vadinamas giliu: *gilus sniegas, deep snow*. Į sniegŲgalima nugrimzti, panirti.

LietuviŲkalbos pavyzdgiuose gilus sniegas yra lakus: *Sniegas aplink – gilus, sausas, lakus...* Pavasarį jis pasidengia pluta: <...> *kai gilus sniegas nuo atlydžių pasidengs stora ledo pluta, trukdančia kanopiniamas greitai bėgioti* <...>.

AnglŲkalboje *deep snow* suvokiamas kaip sluoksnis, galintis ugpildyti talpyklŲ (pavyzdyje ĩ tarpeklyje): *When frozen, some of these waterfalls can offer ice-climbing practice, but in a hard winter the cloughs often fill with **deep** snow and their ascents can vary in difficulty from Grade I to impossible.* Anglakalbiui ĩ juoŲgimas sniego pavirgiumi primena plaukimŲ vandens transporto priemone: *A ski cruises through **deep** snow best when the tip floats and the tail sinks.*

kad gali paslāpti, ugdengti tai, kas yra ant pavirgiaus. Tai kalboje:

lar dengė **gilus** sniegas. Next morning the spring flowers were all hidden under **deep** snow.

Gilus sniegas lyginamose kalbose suvokiamas kaip kliūtis judėjimui: *Ypač varginantys žygiai būna žiemą ar ankstyvą pavasarį, kai drėgna arba **gilus** sniegas.*

*Soon the going became very rough, with **deep** snow that constantly stopped Odd-Knut's dogs.*

LietuviŲkalba	AnglŲkalba
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Skuba klupdamas. Lėtai juda į priekį. Klimpsta. Sniegas gilus. Klampus.</i>	<i>We follow the river, very easy going, and then leave it to go uphill through very deep snow that means we have to push the sledges rather than ride them.</i>
	<i>Though an experienced skier, Pat and her friends had got caught in a blizzard and were making their way to shelter when Pat's skis plunged into deep snow.</i>
<i>Gilu</i>	
<i>Kad jos čia užbuksavo, - savaime suprantama: sniego gilu, ir žemė po sniegu beveik neišalusi.</i>	

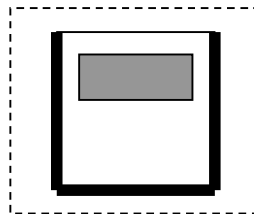
Panašiai kaip sniegas konceptualizuojamas purvas. LietuviŲ kalbos tekstyne yra vos vienas pavyzdys su godgiŲ junginiu *gilus purvas*, anglŲ kalbos tekstyne ė septyni. Purvas gali bŲti suvokiamas kaip sluoksnis talpykloje (vandens telkinyje) ar kaip sluoksnis ant kieto ėmės pavirgiaus.

LietuviŲkalboje	AnglŲkalboje
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adv)</i>
<i>Buvo palyta, keliuose gilus purvas.</i>	<i>The mud is ankle deep around Shush Square</i>

Gilus purvas gali siekti kulkėnis ir apsunkinti judėjimŲ. Toks purvas paprastai būna keliuose ar laikinose stoginėse, kur laikomi gyvuliai: *The RSPCA had come to the farm to see if Mr Perry needed any help, but they became worried about the condition of some of the livestock, these cows for instance, kept in a shed with just **deep** mud for a floor.*

šios tekstyno pavyzdžiais, galime teigti, kad *gilus purvas* gali būti priemonėmis: *At one point they met up with a lorry laden with mud for over three weeks in knee deep mud.* Anglų kalbos pasaulyje *deep dirt* (Gilus purvas) gali būti giliai įžėręs dulkis (gimogaus ar gyvūno) ir suvokiamas panašiai kaip sniegas ant žemės paviršiaus: *It removes deeply embedded dirt and grease so allowing your horse's skin to breathe more easily.*

3) Objekto, įsiskverbusio tam tikroje medžiagoje, matmenys (*deep roots, gilios šaknys, deep grave, gilios kapas*) (gr. 7 pav.). Paveiksle inkliuzas, pavaizduotas pilka spalva, yra sluoksnyje:

7 paveikslas

Šaknys, kurios skverbiasi gilyn nuo žemės paviršiaus, yra tame pat plote kaip objektas, suvokiamas kaip įsiskverbimas į žemės prigimties medžiagą.

Lietuvių kalba	Anglų kalba
<i>Gilios</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Jie mano, kad prieš 382 mln. metų šalia vandens augę dideli medžiai labai suskaldė žemės paviršių, o gilios ir plačios jų šaknys pagreitino dirvožemio dalelių ir maisto medžiagų išplovimą į upes ir jūrą.</i>	<i>He added chicory and other herbs to his seed mixtures, which, through their deep roots, provided communication for water, air, plant root growth, minerals, and nutrients between the living topsoil and the lower strata.</i>

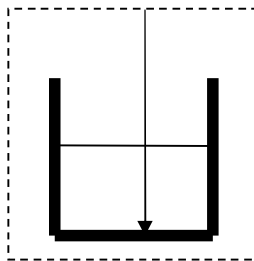
Anglų kalboje, skirtingai nei lietuvių gausu terminų, susijusių su kalnakasybos, anglies gavybos pramone, kuri sudėtyje yra būdvardis *deep*: *Deep level, deep coal mine.*
By 1845 Thomas was clearly more versatile, putting far more time in at the mine, performing better paid tasks such as kibble filling, and waggoning from the Deep Level to the dressing floors.
They prefer to bring coal to Scunthorpe by rail from the new deep coal mines.
the demise of deep coal mining

kip duobą (neugkastas), talpykla ar inkliuzas:

	AnglŲkalboje
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Saliomija vėl įbėda kastuvą į pradėtą kasimą, išmeta žemę į šalį, stabteli: - Bet kapas gilus...</i>	<i>Days later, an elderly widow watched while a man she identified as 25-year-old Benjamin Laing, on trial for the double killing, dug a deep grave in pouring rain for the remains of Mr Manwaring, 62, and 24-year-old Alison.</i>
<i>Giluma</i>	
<i>Ji ateina prie kapo ir pradeda verkti. Iš gilumos pasigirsta balsas: „Neverk!“</i>	
<i>Gilu</i>	
<i><...>gilina kapo duobę. Pameta viršun žemes, vienas kitam padavę rankas, iššoka ant krašto, pasižiūri, vėl du - vidun, vėl žeria smėlį, kas kad jau gilu, kad jau beveik virš galvos.</i>	

4) nuotolis nuo paviršiaus iki tam tikro sluoksnio (*deep floor*) (gr. 8 pav.)

Paveiksle rodykle pavaizduota gili rąjimo kryptis, siekianti dugnį

8 paveikslas

Tiek anglŲ tiek lietuviŲkalbose, kai parametras nuo paviršiaus iki tam tikro sluoksnio yra didelis, vadinamas *giliu*.

LietuviŲkalba	AnglŲkalba
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Ramaus vandens dugnas gilus.</i>	<i>James A. Lake, writing in Nature, says that similar bacteria survive in hot volcanic springs or around vents or fissures in the deep ocean floor.</i>

vyzdėjus nustatyta, kad konkretus erdvinis gilumas lietuvių tiek anglų kalbose. Hipotetiškai galima teigti, kad gis logaus patirties, orientuojantis erdvėje.

3. GILUMO prototipinės reikšmės išplėtimas

Ėodėio leksinā reikėmā kalboje kinta kartu su besikeičiančiu gyvenimu, kur DZ atspindi kalba. Kisdama leksinā ėodėio reikėmā gali išsiplāsti ar susiaurāti. Vykstant reikėmās išplātimui dāl asociacijų pagal tam tikro poėymio, veikimo bėdo, formos panaėumėnė vienos klasās daiktų ar reikėinių pavadinimu pavadinama kita denotatų klasā. Berezinas (1979, 56) ir Golovinas (1979, 56) teigia, kad āpraplāsta naujoji reikėmā pavadina tokį daiktų reikėinų tik dalį, porfė DZ atspindājo senoji reikėmā. Jie pateikia pavyzdėnamai āvynān ir namai āpastatai, kuriuose gyvenama (1979, 56).

Kruzas (Alan Cruse) nagrināja tris daiktavardėio *position* atvejus, kai:

1) tuo ėodėiu nurodoma vieta instituciniāje hierarchijoje:

Mary has been offered an excellent position with a firm of solicitors.

2) vyksta reikėmās išplātimas DZentalinē erdvē:

What is your position on the single currency?

3) nurodoma vieta fiziniāje erdvėje:

This is an excellent position from which to watch the parade.

Reikėmās platumas susijė su tam tikru ėodėiu pavadinamų daiktų ar reikėinių klasās ribų išplātimu. Ekvivalentiė sememų reikėmās skirtingose kalbose savo apimtimi gali ir nesutapti, nes vienoje kalboje kategorizuojant daiktus ir reikėinius vienu ėodėiu pavadinama didesnā jōklasā, o kitoje ī maėesnā. Platesnās reikėmās ėodėiai arba hiperonimai daėniausiai yra abstraktesni lyginant su siauresnās reikėmās ėodėiais (hiponimais). Hipero-hiponiminiai santykiai DZiriose kalbose skiriasi dāl pasaulio kategorizacijos skirtumų išskiriant ir pavadinant tai, kas konkrečiai tautai yra svarbiausia.

Ibarrexe-Antuėano (Ibarrexe-Antuėano 1997, 33-34) teigia, kad kartais semantinās reikėmās išplātimas nāra abstraktus, bet lieka fizinis, konkretus ir negali bėti priskiriamas metaforoms.

Analizuojant tekstynų pavyzdėjus, padaryta iėvada, kad *gilumo* prototipinās reikėmās išplātimu reikāt laikyti pavyzdėjus: 1) **nutolimas pagal vertikaliā āšį aukštyn ar į vidų** (*gilus dangus, deep sky*); 2) **nutolimas pagal horizontaliā āšį iš periferijos link centro** (*gilus miėkas, deep stadium*); 3) **nutolimas pagal horizontaliā āšį iš priekinės dalies atgal**; 4) **reliatyvios talpyklos** (*gilus fotelis, deep chair*).

vertikaliaj ašį aukštyn (gilus dangus, deep sky).

Gretinam ūkalb ūpasaul ūvaizdyje gilus dangus yra smarkiai nutol ūs nuo steb ūtojo:

Dangus toks aukštas ir gilus.

*She saw the gleaming white tower of a mosque against the **deep** sky and the far-off mountains.*

Lietuvi

Deep space angl ūkalbos pasaul ūvaizdyje suvokiama kaip sritys, esan ūios u ūs saul ūs sistemos ar ūem ūas atmosferos rib ū labai nutolusios nuo steb ūtojo (lietuvi ūkalbos tekstyne toki ū pavyzd ūi ūn ūra):

*If it were travelling at any other velocity, it would either move out into **deep** space, or crash into the Sun, or move into another orbit.*

***Deep** space, however, is saturated with cosmic rays.*

2) Nutolimas pagal horizontali ūj ūš i ūs periferijos link centro (gilus mi ūkas, deep stadium).

Angl ū ir lietuvi ū kalbose mi ūko gilumas suvokiamas ne vertikalia, o horizontalia kryptimi i ūilgai steb ūtojo regos linijos (D ūor ū). Eidamas D ūi ūk ū ūmogus juda link mi ūko centro. Jis D ūi ūkia tam tikr ū atstum ū nuo pam i ūk ūs link mi ūko tankm ūs. Atstumas D ūi ūko centr ū sutampa su atstumu i ū mi ūko taip, kaip giliame inde atstumas link dugno sutampa su atstumu nuo dugno iki indo vir ūaus. Ūod ūi ū junginio *gilus mi ūkas* erdvin ū re i ūgm ū yra i ūpl ūsta ir D ūi ūsi nauj ū po ūym i ū Gilus mi ūkas be erdvinio nutolimo dar suvokiamas kaip tankus, tamsus, atokus, didelis, nes prie ūinga re i ūgm ū ūod ūi ū junginiui *gilus mi ūkas* yra ne *sekhus*, o *retas*, *atviras*, *nedidelis*.

Pavyzd ūi ū kai *profound* vartojamas junginiuose su daiktavard ūiais *wood*, *forest*, tekstyne nerasta.

Lietuvi ūkalba	Angl ūkalba
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Mes su Albertu ūi ūrim i abi juodas plento puses – visur tamsus, gilus, nepereinamas mi ūkas.</i>	<i>Feeling rather uncomfortably damp and dirty, she set off again, turning off presently into a deep wood, through which a footpath led to the deer-park and then on to Granny Fordham's cottage.</i>
<i>Giluma</i>	<i>Deep (adv)</i>
<i>I ū egl ūyno tamsios gilumos i ūslinko juodas automobilis.</i>	<i>Picking up his bag the giant strode off deep into the forest.</i>

ilmoru, pabrągia, kad godgiŲ junginys *gilus miškas* leidžia
 u, uġima didelę teritoriją (Vogel, 2004, 285). Tai iliustruoja
was surrounded by deep forest for hundreds of miles in all
directions.

AnglŲ kalboje pabrągiama, kad gilaus miško gelmėje negyvena žmonės:
 <...>one finally withdraws into the **deep** forest away from all human habitation, and hangs
 oneself from a tree.

LietuviŲ kalboje sakydami *gilus kaimas*, pabrągiame, kad jis sunkiai pasiekiamas,
 atokus, nutolęs, kad jame mažiau kaitos, galimybiŲ nei kaime, kuris yra arčiau miesto:
Ten toks gilus kaimas. Pas tą Kazę penkios karvės, kiaulių krūva, šunys, katės. AnglŲ kalbai toks
 pasakymas nebūdingas.

Tiek lietuviŲ, tiek anglŲ kalboje sporto aikštė, scena suvokiama kaip ugdara
 talpykla pagal horizontalią ašį. *gilumos* po tikslaus perdavimo vienas į baidos aikštę
 įsiveržia I. Stumbrys. AnglŲ kalboje, kalbant apie sportą (futbolą, tenisą) *a deep shot* vartojama
 tada, kai ėaidąjas pasiunčia kamuolį giliai į aikštę (*a deep volley*). Futbolo žaidime
 atstumas nuo vienos iš komandų priekinės linijos, ėaidgiant kriketą iš atstumas nuo muėėjo
 (batsman), vadinamas **deep**: *The first goal originated from a free-kick deep inside Everton's half.*
 LietuviŲ kalboje taip sakoma apie krepšinį: *Žr. vidurio linijos žaidėjai iš gilumos sugebės juos*
paremti. Tiek anglŲ kalboje, tiek lietuviŲ kiemo, sodo, ėalies, pastato giluma konceptualizuojama
 panašiai kaip talpykla pagal horizontalią ašį.

LietuviŲ kalba	AnglŲ kalba
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adv)</i>
<i>Lietuviai suiminėjami, brutaliai kankinami, žudomi ir tremiami į Sibirą, o iš Rusijos gilumos atkeliami kolonistai ir apgyvendinami ištremtųjų namuose ir sodybose.</i> <i>Prie manęs artėjo žingsniai. Iš gatvės gilumos, iš už medžių.</i> <i>Nespėjo dar Saulius prie budėtojo langelio ištarti žodžio, kai iš gilumos atskriejo moteriškės balsas:</i> <i>Iš gilumos atskriejusį kamuolį netoli už vidurio linijos puolė vytis R.Žvingilas ir du „Žalgirio“ gynėjai.</i> <i>Juk taip neseniai tas drovus provincialas su apytrumpėmis kelnėmis iš Žemaitijos gilumos atvyko į Vakarų Europą</i> <i>Iš buto gilumos pasirodęs Marijus pakėlė vaiką ant rankų ir pasakė:</i>	<i>deep inside the country</i>

omas plokštumoje dėl gvyesos ir gėgaliŲ iggaunamo efekto ar
akių vyzdžių, stiklo), taip pat suvokiamas kaip parametras ig

*Taigi paveiksle išskirta madonos figūra, ji išryškinta, nes yra svarbiausia. Stebėtojo žvilgsnis kreipiamas iš viršaus į apačią, iš **gilumos** į priekį.*

*Vaclovo akys suspindi skaisčia šviesa – ji veržiasi iš pačių vyzdžių **gilumos**, kaip kad veržiasi saulė pro debesį.*

3) Nutolimas pagal horizontalią ašį iš priekinės dalies atgal (*gilus stalčius, deep wardrobe*).

Ŗmogaus rankŲ darbo talpyklos laikomos giliomis, jei atstumas nuo priekinės dalies, atgręžtos Dėbėtojų iki galinės sienos yra didelis:

LietuviŲkalba	AnglŲkalba
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Buvo toksai gilus stalčius mano darbo stale.</i>	<i>The wardrobe was very deep.</i>
<i>Giluma</i>	
<i>Ir štai pagaliau iš stalčiaus gilumos ji ištraukia Kultūros mokyklos baigimo diplomą.</i>	

4) Reliatyvi talpykla (*gilus fotelis, deep sofa*).

Kai kurie baldai, drabužiŲ dalys (*gili kišenė*) konceptualizuojamos kaip reliatyvios talpyklos, kai gilumo parametras matuojamas pagal nutolimŲžemyn, atgal ar DėdŲ(*gilus fotelis, deep sofa, deep chair*):

LietuviŲkalba	AnglŲkalba
<i>Gilus, gili</i>	<i>Deep (adj)</i>
<i>Odinis fotelis buvo gilus, Havanos cigaras – stiprus, o konjakas maloniai šildė.</i>	<i>I sat down in a very deep sofa. Deep chair enfolds close around me. Mrs Watts sat in a deep chair in a dark corner of the room</i>

AnglŲkalbos ypatybā atskleidžia, jei ŗmonās salāje sādi eilāmis: tuomet galima pasakyti juos esant *two, three or four deep*, turint galvoje, kad jŲyra dvi, trys, keturios eilās:

sed by the images on these monitors (adv).

t the side of the road to watch the procession.

ar stelaġai gali bŭti suvokiami kaip sluoksniai reliatyvioje
talpykloje: *The rest of the space was taken up by carboard boxes piled right to the ceiling, ten
deep.*

ReikŝmiŖ iŝplŕtimo atvejai gretinamose kalbose skiriasi ġymiai daugiau nei
konkreŝiŖ reikŝmiŖ. AngliŖ kalboje kiekybiŝkai daugiau pavyzdŝiŖ, kuriuose baldams
priskiriamas *deep* ŖgilumoŖpoĝymis. Dŕl menkai iŝvystytos kosmoso tyrimŖ srities lietuviŖ
kalboje nŕra terminŖ, kurie vartojami angliŖkalboje (*Deep space*).

KONCEPTUALIŲJŲ METAFORŲ IŠTAKOS SFERA

applitusi ū kalbos kitimo bŭ dŭ yra metaforinis perkŕlimas, kai kalboje ġodġiu. Dŕl tokio perkŕlimo senasis ġodis dŕja naujŭ reikŕmiŭ Ģodynuose paprastai nurodoma tiesioginŕ ir perkeltinŕ ġodġio reikŕmŕ. Ģaikeviŭius (z. 1979, 2005, 143) teigia, kad bŭ dvardġio *глубокий* Œgilusŭ tiesioginŕ reikŕmŕ: Œurintis didelŕ parametrŭnġ virġaus ġemyn, esantis toli nuo pavirġiausŭ. Ģio ġodġio perkeltinŕs reikŕmŕs: rimtas, reikŕmingas pagal turinŕ (*глубокая мысль, книга*), labai stiprus, pilnas, pasiekŭs ribinŕ laipsnŕ (*глубокая печаль, уважение, молчание, ночь, осень*). Kintant kalbai perkeltinŕ reikŕmŕ gali tapti tiesiogine, o tiesioginŕ i perkeltine. Kruzas (Cruse) tai iliustruoja pavyzdġiu su anglŭ kalbos veiksmaġodġiu *die*. Angliġkai apie vairavimo teises, kuriŭ galiojimas baigŕsi, gali bŭti vartojamas ġodis *die* Œmirtiŭ. Dokumentas nŕra ġmogus, bet apibŭ dinamas veiksmaġodġiu, kuris paprastai vartojamas kalbant apie ġmogŭ. Ģodġio reikŕmŕs iġplŕtimas gali kisti diachroniġkai ir sinchroniġkai. Minŕtas *die*, apibŭ dinantis negaliojanŭius dokumentus, ġiuo metu vis daġniau pakeiŭiamas veiksmaġodġiu *expire* (Cruse 2004, 196). Metaforizacijos procesas svarbus ne tik kalbos raidai, bet ir yra viena iġ pasaulŕvaizdġio eksplikacijos sferŭ.

Ilgŭ laikŭ metaforai buvo priskiriama kalbos puoġybos funkcija, pabrŕġiant metaforos individualumŭ netikŕtumŭ. Metafora uġŕmŕ iŭskirtinŭ vietŭ poezijoje, retorikoje ir stilistikoje. Tradiciġkai buvo manoma, kad metaforos dŕgumas paremtas panaġumo principu. Buvo galvojama, kad metaforos iġ pradġiŭ funkcionuoja kaip autoriaus kŭrybinŕs raġkos priemonŕ, vŕliau jos tampa kalbŕtojŭleksikos dalimi, o jŭreikŕmŕ tampa pastovi.

Nepaisant individualumo metaforos turi tai, kas suvokiama visiems ġmonŕms ir yra universalu. Jos turi konvencionalŭ pobŭ dŕ.

Ungerer (Ungerer) ir Ģmitas (Schmid) pateikia pavyzdŭ Ģekspyro sonetŭ, kai akies panaġumas yra saulei apibŭ dinti:

Sometimes too hot the eye of heaven shines,

And often is his gold complexion dimmed.

Ir akis, ir saulŕ matomos kaip apvalŭs objektai. Akis ġmogaus veide panaġi dŕulŭ Œdangaus veideŭ. Kaip akis miegant uġsimerkia, o dienŭatsimerkia, taip saulŕ naktŭslepiasi, o dienŭpasirodo. Akiŭspindesys gali bŭti lyginamas su saulŕs spinduliais, neġanŭiais tam, kuris dŕ jŭġiŭri, ġlumŭ Œġaros, byranŭios iġ akiŭ primena lietŭ, kai dangaus veidas apniukŭs, o saulŕ slepiasi.

Tradiciġkai buvo laikoma, kad metaforos esmŕ glŭdi nominacijoje. Kognityvinŕje lingvistikoje pabrŕġiama metaforos predikacijos funkcija sŭveikaujant metaforiniam pasakymui ir kontekstui. Apraġytame pavyzdyje kategorija *akis* dangaus kontekste leidġia manyti, kad dangaus akis yra saulŕ (Ungerer, Schmid 1996, 115i 116).

ka metaforų suprantama ne tik kaip kalbos elementų palyginimų būdų. Tikrų persversmų tradiciškai suprantant metaforų sukālą metaphors We Live By. Santykių tarp tradicinās metaforos sampratos ir kognityvināje lingvistikoje susiformavusios sampratos Gudavičius išdirdijo kaip *predikacija versus nominacija, mąstymo strategija versus palyginimas, konvencionalumas versus individualumas* (Gudavičius 2004, 199).

1. Konceptualiosios metaforos

Konceptualiosios metaforos yra vienas iš konceptualizacijos būdų. Žmogus mūsto apie abstraktius dalykus, pasinaudodamas konkrečiais, gerai iš patirties pažįstamais dalykais. Tam tikri baziniai kategorijų atributai tampa sudėtingesnių kategorijų ar dykių kategorijų formavimosi pagrindu. Tada įtakos sferos detalės tampa abstraktios kategorijos struktūros dalimi. Bendros daiktų ir gyvų būtybių klasės tampa modeliu suprasti abstraktias kategorijas. Bendros erdvės suvokimo sferos yra naudojamos abstraktioms kategorijoms konceptualizuoti.

Daugelis sūvokų, kuriomis operuojama, nusakant ar aprašant savo patirtį yra abstraktios. Jausmams, laikui, mūstymui, idėjoms suvokti pasinaudojama erdvės, daiktų ar reikšminių sūvokomis. Dėl tokio mūstymo susiformuoja individuali sūvokų sistema, kuri yra metaforinio pobūdžio. Leikofas teigia, kad ne tik konceptualioji sistema, bet ir tai, kaip mes mūstome ir veikiame, savo esme yra metaforiška (Lakoff 1980, 3).

Metaforos fenomenas remiasi dviejų sferų sugretinimu. Vieno daikto ar reikšminio pavadinimas perkeliamas kitam daiktui ar reikšminiui pavadinti. Perkėlimo pagrindu gali tapti lyginamų objektų panašumas, bendras poūymis, panaši funkcija, forma. Abstraktus dalykas suvokiamas kaip konkretus. Toks perkėlimas remiasi Leikovo pasiūlyta **kūniškumo idėja** (angl. *embodiment*). Vilkinsonas (Wilkinson) (cit. pagal Ungerer, Schmid 1996, 117) pateikā sūragū godūgių ūyminių ūgmogaus kūno dalis. Anglų kalbos metaforiniai pasakymai *mouth of the a hole*, *mouth of a tunnel*, *mouth of a cave*, *mouth of a river* rodo, kad tai nāra tik kalbos puoūybos elementas. Žmogus mūsto apie tuos dalykus kaip apie ūmogaus kūno dalis, pasinaudodamas analogija su ūmogaus burna. Minātuose pasakymuose pavartoti daiktavardūjai daūgnai tiek lietuvių tiek anglų kalbose derinami su būdvardūgiu *gilus*.

Konceptualiosios metaforos veikimo mechanizmū galima apibrāūti kaip santykių tarp **ištakos srities** (*source domain*) ir **tikslo srities** (angl. *target domain*). Skirtingose kalbose įtakos sferos gali skirtis dėl skirtingos sociokultūrinės patirties. Daūniausiai tikslo sritį charakterizuoja ne viena, o kelios įtakos sferos (Kūvecses 2003, 79). Kuo konceptas abstraktesnis, tuo daugiau jį reprezentuojanų įtakos sferų. Struktūros atūvilgiu labiau struktūruoti yra baziniai konceptai,

konkrečius objektus. Tai ypač gerai atspindi konceptai, kurie yra protas, aukšta moralė). Būdvardžiai pabrėžia prototipiskai (Lakoff, Johnson, 1980: 300) ir nusako santyką, kuris ne visada atspindi daiktavardžio

vidinė forma.

Leikofas ir Džonsonas (Lakoff, Johnson) analizuoja pavyzdį TIME IS MONEY. TIME jie džiūrdija kaip ištakos sferą (*source domain*), MONEY į tikslo sferą (*target domain*) (Lakoff, Johnson, 1980: 7):

You're wasting my time.

Can you give me a few minutes.

How do you spend your time?

We are running out of time.

Is it worth your while.

Tiek anglų, tiek lietuvių kalboje laikas suvokiamas kaip vertybė. Lietuvių kalboje sakoma: LAIKAS yra PINIGAI. Laikas gali bėgti, jį galima švaistyti, barstyti, taupyti.

Konceptualioji metafora TIME IS MONEY perteikia tik dalį prasmės, reprezentuojamos žodžiu *pinigai*. Pinigus galima ne tik imti, skolintis, bet ir grąžinti, o laiko grąžinti neįmanoma.

Leikofas (Lakoff 1993, 212) teigia, kad laikas anglų kalboje yra konceptualizuojamas erdvės terminais. Dabarties laikas suvokiamas kaip esantis toje pačioje vietoje kaip ir stebėtojas.

Metaforų projekcijos (*mappings*) pagal Leikofą

LAIKAS YRA DAIKTAI.

LAIKAS JUDA.

ATEITIES LAIKAS YRA STEBĖTOJO PRIEKYJE; PRAEITIES LAIKAS YRA UŽ STEBĖTOJO.

VIENAS DAIKTAS JUDA, KITAS LIEKA NEJUDRUS.

Leikofas teigia, kad jei judėjimas yra tūstinis ir viendimensinis, tai ir laiko ėjimas yra tūstinis ir viendimensinis. Galimi keli variantai:

- 1) kai stebėtojas yra fiksuotas, o laikas juda stebėtojo atžvilgiu. Laikas, einantis pro stebėtoją yra dabarties laikas (*the come of Christmas*);
- 2) laikas yra fiksuotas vietoje, o stebėtojas juda laiko atžvilgiu (*We're coming up on Christmas*).

Laikas turi dydį, gali būti matuojamas (Lakoff 1993, 212 ir 213).

Panašiai laikas konceptualizuojamas ir lietuvių kalboje:

Atėjo laikas palikti gimtus namus.

učių.

Atvažiuosime prieš Kalėdas.

Metaforos yra skirstomos **D**žruktŲ rines (structural) (konceptualizuojama perkeliant kitos srities struktūrą); ontologines (ontological), kai abstraktai kategorizuojami apibrėžiant jų ribas erdvėje; kanalo-informacijos perdavimo (conduit), kai kalbiniai reiškiniai suvokiami kaip esantys talpykloje ir komunikacijos proceso metu yra perduodami kalbančiojo klausančiajam; erdvines (oriental), susijusias su orientacija erdvėje, struktūruojamas kelių sričių talpykla (container); konstruktus (blockbuilding metaphor), kai stambesni kalbos dariniai yra konstruojami smulkesniems dariniams pagrindu (Kubriakova, 1997).

Gilumas dažniausiai tampa erdvinių ir talpyklos konceptualių metaforų pagrindu. Erdvinės metaforos susidaro konceptų susijusių vienas su kitu sistemos pagrindu. Daugelis šių konceptų yra sudaryti iš erdvinių prekonceptualių struktūrų (vaizdinių schemų), atsiradusių dėl žmogaus fizinės ir kultūrinės patirties: AUKŠTUMŲ, GILUMŲ, JŲ IŠ, PRIEKYJE, UŽPAKALYJE, GILUSI SEKLUS, CENTRINIS, PERIFERINIS. Erdvinės konceptualiosios metaforos suteikia erdvigumo konceptui.

Leikofas (Lakoff 1980, 15) pateikia erdvinių metaforų pavyzdžius:

Get up. He sank into coma.

Lazarus rose from the dead.

His health is declining.

Galima rasti panašius pavyzdžius ir lietuvių kalboje:

Jis nugrimzdo į gilų miegą.

Kilti karjeros laiptais.

Kadangi būdvardis gilus dažnai reprezentuoja konkrečius talpyklos modelius, tikslinga apgvelgti chrestomatinius Leikofa pavyzdžius, iliustruojančius TALPYKLOS modelius.

Your argument doesn't have much content.

That argument has holes in it.

Your argument is vacuous.

I'm tired of your empty arguments.

Your argument won't hold water.

His argument was watertight.

Kartais nėra lengva **D**žrdyti abstraktų į kategorijų įtakos sferą, nes jų gali būti kelios. Leikofas pateikia abstraktų ginčų modelius, pagal kuriuos šiuose monažje reprezentuoja keturi konkretūs modeliai:

GINĖLAS YRA PASTATAS.

Šis pavyzdys patvirtina prielaidą kad metaforos randasi iš žmogaus patirties. Konceptualioji metafora GILIOS IDĖJOS gali būti išreikšiamas kaip daiktas, kurį gali rasti, pasiūlyti (angliškai *getting ideas, giving, adopting ideas*).

Leikofas (Lakoff) cituoja Redžio (Michael Reddy) pavyzdį IDĖJOS YRA OBJEKTAI (nepriklauso nuo žmonių ir konteksto) (Lakoff, Johnson 1980, 101),

KALBOS PRANEŠIMAI YRA TALPYKLOS.

BENDRAVIMAS YRA SIUNTIMAS.

I's hard to get that idea across to him.

I gave you that idea.

Your reasons came through to us.

It's difficult to put my ideas into words.

His words carry little meaning.

Kitaip, jo dalys gali būti suvokiami kaip talpyklos. Galva yra lyg talpykla protui, girdis – talpykla jausmams. Priklausomai nuo to, žodžius poįvyčius yra atkreipiamas dėmesys konceptualizuojant, talpykla suprantama kaip indas tam, kas yra viduje, ar sluoksnis didesnėje talpykloje.

Niemeier (Susanne Niemeier) pateikia pavyzdį, kaip talpykla gali būti suvokiama kaip širdies situacija, kai galima patekti vidun ar išeiti iš jos :

A heart overflowing (with gratitude)

This filled my heart (with joy).

Ne visada viena įtakos sritis atitinka vieną tikslą sferoje. Daugiausiai tikslo sritis atitinka kelios įtakos sritys, ypač susijusios su erdvine orientacija: viršūnė / gėmyn, priekyje / už nugaros, ant / iš gilų / seklu, centrinis / periferinis (Lakoff 1980, 14). Jos yra ne tiek sutartinės, bet paremtos fizine ir kultūrine patirtimi. Laimės būseną susijusi su KRYPTIMI AUKŠTYN, liūdesys – su KRYPTIMI ŽEMYN. Tai susiję su pastebėjimu, kad nuliūdęs ar depresijos apimtas žmogus pasižymi charakteringa poza: jo galva ir pečiai nuleisti. Tuo tarpu linksmas ir laimingas žmogus visada pakelta galva:

My spirits rose.

I fell into depression,

My spirit sank.

Leikofo godgias tarient, bti snningu, bti sveiku, kitiems vadovauti, valdyti daugiau yra siejama su kryptimi aukgtyn, o bti nesnningu, miegoti, sirgti, bti vadovaujamam – su kryptimi gemyn. Pabudimas primena pakilimn miegas, koma i tai, DN galima nugrimzti. Ig ligos patalo pakylama, o liga spaudgia prie gemas. Karjeros laiptais kylama, o degraduojant kaip smunka gemyn.

Ge pavyzdgiai rodo, kad daugelis fundamentali koncepto yra snygoti erdvini metafor

Gudavilius teigia, kad parametrini b dvardgi vartojimas emocij mntymo ar veiklos apibdinimui gerai iliustruoja kognityvin metaforos samprat apie vienus dalykus mes mntome kaip apie kitus, bet tam neb tinas gi dalyk panaumas. Abstrakl i reikini sferoje akivaizdžiausios kalbos pasaulavaizdgi ypatyb, sudaiktinta pasaulio samprata. (Gudavilius 2008, 31).

Trubas, analizuodamas b dvardgio *глубокий* „gilus“ raigk ukrainiel i kalboje, metaforas suskirsto Dkturis tipus:

- 1) indai, pripildyti skysio;
- 2) gilus Dkverbimas Dbitrigkos prigimties objekt
- 3) Dkverbimas Dsubstancij kuri tampa kaip emocija, ugpildanti sielos Aindni;
- 4) paties subjekto nugrimzdimas Dsubstancijos sluoksnDkuris tampa subjekto b sena (Trub, 2003).

Rachilina, nagrinadama b dvardgio *глубокий* „gilusn perkeltines reikemes, igskiria keturis metaforotipus:

- 1) talpyklos (indo turinio) metafora

Kai b dvardis *gilus* vartojamas su daiktavardgiais, turinliais turinio savybes (*суждение, проблема, вопрос, интерес*). Turinio metaforoms Rachilina priskiria junginius: *глубокая натура* „gili prigimtis“, *глубокий человек* „gilus žmogus“. *Глубокое исследование вопроса, глубокий анализ ситуации, глубокое знание предмета* (*gilus klausimo nagrinėjimas, gili situacijos analizė, gilus dalyko pažinimas*) turat bti suvokiama kaip Apsinārimas Dd.

- 2) kli ties metafora

Rachilina b dvardgio *gilus* junginius su abstrakliais daiktavardgiais *расхождение, противоречие, непонимание, недоверие* aigkina pasinaudodama Aribosn modeliui. Paprastai

ralus ar dirbtinis ėmās pavirgiaus pagilėjimas. Pavyzdgiuose „gilus nesupratimas“ ir *глубокое непонимание* „gilus nesupratimas“ albinus erdvės vaizdinius. *Gilus supratimas* interpretuojamas kaip *gilinimas*. Dėlyko esmė, panirimas gelmėn, esmės išsėmimas, o *gilus nesupratimas* i neikiama kliūtis norint kėnors suprasti.

3) atstumo lokalizavimo metafora

Rachilinos nuomone, bėdvardgio *gilus* junginiai su daiktavardgiiais, reėkiančiais emocijas, įėgyvenimus, jausmus, sudaro ypatingėmetaforėtipė

Naiviajame kalbos pasaulėvaizdyje jausmai yra ėmogaus viduje, o siela suvokiama kaip giliausias ėmogaus jausmė indas. Slapėjiausi, giliausi jausmai bei emocijos menkai pasireėkia įėrėje. Aistros, trumpalaikiai jausmai verda, liepsnoja (*suliepsnojo meile, užvirė pyktis*), o gili meilė gali bėti rami, bet nenuslopinama. Kuo emocija gilesnė, tuo stipresnė ir intensyvesnė. Rusė kalboje, pasak Rachilinos, gili s jausmai apibėdinami kaip pasiekė aukėjiausiėlaipsnė

4) sluoksnio metafora

Rachilina sluoksnio metaforinio perkėlimo tipui priskiria pavyzdgius su bėdvardgiu *gilus*, apibėdinančius fizinė ėmogaus bėklė ar jėsupantėpasaulė. *глубокое молчание, глубокий сон, покой, глубокая тишина* (*gilus miegas, gilus sapnas, gili ramybė, gili tyla*). Lingvistė tokiėbėklė sulygina su tirėgu skysėjui, Dėurdėmogus panyra. Tokia bėklė siejama su statėgumu, nes gelmėje skysėjai tampa nepasiekiami įėrė poveikiui, yra nekintami. Todėl Dėniegėnugrimztama, tyloje paskėstama (Rachilina, 2003).

2. Gilumo metaforizacijos kryptys

Gilumas yra gausiė metaforė įėtakos sfera. Pats ėmogaus kėnas, kėno dalys (kaukolė, ėrdis, akys) suvokiami kaip talpykla. Lietuviė kalbos pasaulėvaizdyje kėnas, kaukolė, krėtinė primena indėsu vidumi, riba ir įėre:

*Tėvas paskutinė kartą sugargė, išspaudė dejonė iš kūno **gilumos** ir nurimo.*

*Nosis nutėsus, skruostai įdubė, iš kaukolės **gilumos** neramios akys tik šaudo, ieškodamos tinkamesnės šakos ir virvagalio...*

Anglė kalboje suvokiama panaėjai, todėl juokas gali bėti įėleistas lyg į indo-kėno: *Ratagan let out a **deep** laugh.*

suvokiamos kaip ėmogui Dievo duoto rĭ bo ĭ kĭ no klostĭs:

ikro įsidėmėtinios – tokias turi tik beviltiškai maniakai, savijų

Veidą vagojo **gilios**, ligi bejausmės sielos nusmengančios raukšlės...

Gilios akys gretinamose kalbose apibūdinamos tamsumu, didumu. Jos lyg veidrodis atspindi ėmogaus vidinio pasaulio gyvenimus. Lietuvių kalbos tekstyno pavyzdėjuose minima, kad *gilios akys* yra giliai pažytos veide, esančios toli viena nuo kitos ar yra *gilios akiduobės*: ...jos įkrite, pamėlynavę skruostai, *gilios, tamsios akiduobės, ašaromis pasrūvusio neramios akys*... Akių gilumai nusakyti gretinamose kalbose vartojamos konceptualiosios metaforos: AKYS ĩ ĖVIESOS ĖALTINIS, AKYS ĩ VEIDRODIS. Lietuvių kalbai būdingos: AKYS ĩ INDAS (su liūdesiu, skausmu), AKYS ĩ PRARAJOS.

Anglų kalboje *deep gaze* or *deep look* (*gilus žvilgsnis*) atrodo lyg žvilgsnis iki proto, sielos gelmių. Anglų kalboje žvilgsnis suvokiamas kaip *gilus*:

Lietuvių kalba	Anglų kalba	
<i>Gilios</i>	<i>Deep (adj)</i>	<i>Profound (adj)</i>
štai ir pažvelgs gilios ir keistos, kupinos nesuvokiamos šviesos akys Trejų metų Agnės akys – liūdnos ir gilios , paženklintos nevaikiškos kančios. švytėjo gilios , išmintingos, labai liūdnos akys. Akys gilios , pilnos skausmo Akys jame švietė išmintingos, gilios , tarsi kalnų prarajos. Jos akys buvo ne tik milžiniškos, bet ir pamėkliškai gilios . Ne prarajos ar vandenynų duburio, o šviesiai pilkšvos miglos gilumu.	<i>The gentleness in those deep eyes.</i> <i>Out of this splendid, imperishable lantern the deep eyes glared as though a stranger and a savage inhabited the dwelling an angel had abandoned.</i>	<i>Peter gave him a long deep look.</i> <i>PM calls for profound look at Europe</i> <i>The Prime Minister has said it is time for profound look at the future of Europe following the narrow, 'Yes'; vote in the French referendum on the Maastricht Treaty and the current sterling crisis.</i>
<i>Giluma</i>		
Paskui – mįslinga tamsių akių giluma , šalia nerūpestingos vaikiškos šypsenos atrodžiusi kaip kontrastas tarp nakties ir dienos.		

kaip talpykla orui, kuris gali DĖN patekti DĖpian ir igeiti
epiant, rezonuoja krĖtinĖje, o ne galvoje, todĖl DĖĖpimas
DĖpima prieg sunkĖ veiksmĖ pasiruogiant. *Deep breath*

(gilus ĩkvėpimas) pripildo visus plauĖ ius:

LietuviĖkalba	AnglĖkalba
<i>Gilus</i>	<i>Deep adj</i>
<i>Dabar galima lengviau atsidusti – kaip gerai, kad painiava baigėsi, kad atsiskaitymų „konvejeris“ pradėjo dirbti. Tačiau atodūsis neturėtų būti labai gilus, nes lieka neišnarpliota didžiulė problema – o kas atsakys už gyventojams „prirašytas skolas“</i>	<i>Caz took a long, deep breath, struggling to control his own emotions. He took a deep breath, and drank a glass of water in one go. Take in deep breath, hold it, force chest to expand. She took a deep breath, desperately trying to steady the anger churning within her.</i>

Sritys, apibĖdinamos gilumo poĖymiu, yra: 1) **laikas** (*gili žiema, deep winter, gili naktis, deep night*), 2) **mĖstymo reiĖkiniai** (*gilus protas, gili mintis*), 3) **dvasinio pasaulio reiĖkiniai** (*gilus tikėjimas*), 4) **socialinių santykių reiĖkiniai** (*gili krizė*), 5) **emocijos ir jausmai** (*gilus liūdesys*), 6) **fiziologiniai reiĖkiniai** (*gilus miegas*), 7) **fiziniai reiĖkiniai** (*gilus garsas, profound silence*, 8) **sensoriniai stimulai: garsas ir spalva** (*deep blue*).

1) Laikas

Tiek lietuviĖ tiek anglĖ kalbose laikas suvokiamas kaip viendimensis: laikas, einantis pro stebĖtojų yra dabarties laikas; laikas, nutolĖs nuo stebĖtojo atgal, priklauso praeiĖ iai, o esantis priekyje nuo dabarties momento ĩ ateiĖ iai.

Lietuvių kalba	Anglų kalba
<i>Gili</i>	<i>Deep</i>
<i>Žiema pasitaikė šalta, gili. Speigas užtraukė langus baltomis ledo vėduoklėmis ir plunksnomis, prie kelių ir šaligatvių kiemsargiai sukasė aukštesnes nei žmogaus ūgio sniego.</i>	<i>Foraging for food in the depths of winter often means travelling through deep snow, and this takes its toll of the goat population.</i>

giŲ skaičius tekstynuose labai skiriasi: lietuviŲ kalbos anglŲ kalbos į vos 2. Kadangi klimatas Lietuvoje Ųaltėsnis, Ųiemos ilgai trunka, Ųioje kalboje toks junginys yra **Ųž**astas. LietuviŲ kalbos pasaulŲvaizdyje *gili žiema* pasiŲymi sniego gausa, Ųalį iu ir kartais apibŲ dinamą kaip per ilgai ŲŲsitŲsusi, be kaitos: *Vasario pradžia, dar **gili** žiema prie Aklaežerio. Letargo miegu dar miega senas beržas, jaunų pušelių apsuptas.*

*Buvo šalta ir **gili** žiema. Privertė sniego, ir jis netirpo kelias savaites.*

Gili žiema suvokiama lyg sunki liga, apŲmusi ŲemŲs kŲ nŲ sunkumas, kurDŲ ŲugalŲti reikia pastangŲtaip, kaip norint iŲlipti iŲ gilaus vandens telkinio:

*Tais metais buvo labai speiguota, **gili** žiema, privertusi šalti ir alkti, grauŲti medŲio žievę ir žvėrį, ir Ųmogų. Pagaliau atšilo, nutirpo sniegas, ir pašalas iŲėjo kaip liga iŲ žemės kūno.*

Konceptualioji metafora ŲIEMAŲ LIGA atskleidŲia, kad Ųiema, lyg liga, turi baigtDZ Ų pasveikimŲ Naiviajame pasaulŲvaizdyje ŲemŲ sukaustyta pŲgalo pavasarDŲ jo iŲsivaduoja. Gilumas pabrŲgia ligos sunkumŲ ŲŲsitŲsimŲ

LietuviŲkai Ųiemos vidurys taip pat gali bŲti apibŲ dinamą kaip *gilus:gilus vidurŲiemis*.

AnglŲ kalbos pavyzdŲiuose pabrŲgiamas Ųaltis kaip gilios Ųiemos poŲymis:

*On a day of **deep** winter cold, while driving through Somerset, I spied a church sitting on a knoll high above the River Parrett.*

Tekstyno pavyzdŲgiai su ŲodŲiŲ junginiu *gili žiema* pabrŲgia kaitos nebuvimŲ sustabarŲjimŲ Ųie junginiai vartojami siekiant iŲgyŲkinti nugrimzdimŲ DŲlŲ ir ramybŲ. TodŲl lietuviŲkai dar galima pasakyti *gilus ruduo*. Konceptualioji metafora RUDUO Ų ASMUO suvokiama kaip Ųmogus, brendantis DŲiŲkus ir nuauksinantis medŲiŲ lapus: *Ruduo vis **giliau** brido į miškus, upė nešė į tolimą jūrą vėjo pripustytas geltonų lapų salas*. Personifikuojamas ruduo, jo bridimas siejamas su pageltusiŲ medŲiŲ spalvos lopais, kuriŲ rudenŲjant daugŲja. RUDENSŲ ASMENS metafora pabrŲgia, kad metŲ kaita nepriklauso nuo Ųmogaus valios. Lietuviui *gilus ruduo* yra lapkrįio mŲnesDZ *Ziems buvo ir tebėra sakoma, kad stogas po kelių mėnesių atkeliaus iš Danijos, ir jų senoji mokykla virs gražuole. Galbūt. Bet tada jau bus **gilus** ruduo. O tėvai nori, kad jų vaikai jau šį rugsėjį eitų į šviesias ir šiltas klases.*

Tekstynė pavyzdŲgiŲsu *deep autumn* ar *profound autumn* nŲra.

Gili vasara lietuviŲkai kalbanŲiajam yra rugpjŲlio mŲnesDZ vasaros poŲymiai (kaitra, Ųaluma) intensyviausi :

*Keturi mėnesiai po Vaidoto Daunio mirties. Buvo **gili** vasara, o dabar jau rudens pabaiga.*

*Vasara jau didelė ir **gili**. Vos tik saulė pakyla, bemat prasideda kaitra.*

alia, karšta, **gili**, – primena, kad niekas iš esmės per daug

ilgas pastovus junginys **gili** senatvė. Žmogaus amžių suvokiamas kaip metŲ laikai, todėl senatvė primena rudens senatvėje jau matomi gyvenimo vaisiai, kamuoja ligos ė darganos, bė dinga tyki ramybė, gyvenimo trapumo ir laikinumo nuojauta:

*Baigiantis jaunystei, ateina labai gražus gyvenimo metas, lyg saulėtas ruduo – ramus ir **gilus**. Tada subręsta ir nunoksta gyvenimo vaisiai.*

GretinamŲ kalbŲ pavyzdėuose *gili naktis, deep night* ė tai metas, kai nakties poėymiai (tamsa, ġaltis, ramybė, tylą) yra intensyviausi. LietuviŲ ir anglŲ kalbos pavyzdėuose minima, kad *gili naktis* ė maėdaug apie ketvirtą valandą ryto:

LietuviŲ kalba	AnglŲ kalba
<i>Gili</i>	<i>Deep adj</i>
<i>Juk žiemą ketvirtą valandą ryto–gili naktis, o vasarą – saulės tekėjimo metas.</i> <i>Naktis buvo juoda ir gili lyg nuo kalno kristum ir kristum bedugnėn, kur nepasiekia saulės spinduliai</i> <i>naktis gili taip kaip gili vienatvė, tylą, budinčio žmogaus sielą.</i>	<i>It was deep night, three or four o'clock.</i>

LietuviŲ kalbos ypatybė ė tiksliau negu anglŲ kalboje skirstomas paros laikas, todėl lietuviŲ kalboje dar galima pasakyti:

*Diena trumpa, po darbo jau **gilus** vakaras, tamsu.*

*Kadangi jau vėlus laikas, **gilus** popietis...*

LietuviŲ kalbos pasaulėvaizdyje laiko metaforos yra labai produktyvios. Pastovus junginys *gili senovė*, pabrėėiant nutolimŲ nuo dabarties momento ir kaitos nebuvimŲ Baltai, kaip indoeuropiečių šaka, susidarė prieš keturis tūkstančius metų, ir niekas iš Baltijos rytinio kranto niekada jų nėra išstūmęs. Tai tikrai **gili** senovė ir stebėtiną mūsų protėvių pastovumą, prisirišimą prie savo žemės.

*Jis ir papasakojo mums apie Indijos moteris ir jų moteriškumo pagrindą – iš amžių **gilumos** atėjusį Deivės Motinos kultą.*

Laikas lietuviŲ kalbos pasaulėvaizdyje gali bė ti suvokiamas ne tik kaip nutolimas nuo atskaitos taėko, bet ir kaip iškverbimas (ėaknys) kalbant apie asmens genealogijŲ

*Mano šaknys čia **gilios**, nes ir senelis, net prosenelis, o gal dar ir proprio ..., taip pat kilę iš čia.*

Proto veiklŲ jos rezultatus apibŲdinant daėnai pasitelkiamas gilumo poėymis: *Gili mintis* tekstyno pavyzdėiuose yra paprasta, prasminga, ta, kuri ~~Dė~~asmina ir sustiprina emocijas. Ji suvokiama kaip ĄgŲlŲ rŲjimas ~~Dė~~asaulDėnylintŲ. Gili mintis priskiriama poetui. Mintis suvokiama kaip *gilaus proto* produktas. Ji aktyvi, besiskverbianti:

LietuviŲkalba	AnglŲkalba	
<i>Gili</i>	<i>Deep (adj)</i>	<i>Profound (adj)</i>
Gili mintis yra nuolatinis tapsmas, ji susilieja su gyvenimo patirtimi ir igauna joje pavidalŲ. Ta gili mintis, kuri slypi uė pavirėiaus, priklauso mitiniam galvojimui. <...>iė Antikos laikŲ atėjusiamė posakyje slypi gili mintis. <...>ėiamė paslaptingame tekste slypi gili mintis.	To achieve the right balance we each of us need deep thought and inner quietness. A search for those values will not only permit deep thought and research, it will demand and support it. In deep thought, there appears a change as if a soft wind blows through the mystic lands.	One of the issues that called for more profound thought than usual was the direction United Biscuits should take after its products had come to command the lion's share of the market and couldn't be expected to squeeze out many more sales. DEEP THINKERS Forward planning O'Donovan also offers the simple but profound thought that it is women who will be giving birth to the next generation of Rugby League players.

Lietuviui *gilios mintys* yra *gilaus proto* vaisiai. LietuviŲkalbos konceptuali metafora PROTAS Ĳ GYVA BŲ TYBŲ: *Gilus senas protas* visur rodo savo žilŲ plaukŲ pro roėinŲ padavimo apsiaustŲ.

Taigi galima suvokti *gilŲ protŲ* kaip gimdantDėlias mintis. *Gilios* mintys turi *giliŲ prasmę*.

AnglŲ kalboje *gilios mintys* kyla Ĳ vidinŲs ramybŲs, didelio Ĳsimokslinimo bei gebŲjimo ~~Dė~~skverbti ~~Dė~~agrinŲjamŲdalykŲ

is *giliomis mintimis*, turi *gilų turinį*: gerai, jei mokytojas
avyzdžius, kurių gilus dorovinis turinys. The works of Orphist
a sensation of pure aesthetic enjoyment, a structure of which
the senses are hardly aware and a **profound** content, in other words a subject. Giliame turinyje
Dėnnytos gilos tiesos: What is significant is that it was universally believed, because, like a fairy
tale, it embodies a **profound** truth.

BŪdvardis *gilus* ir jo vediniai tiek anglŲ, tiek lietuviŲ kalbose vartojami su
daiktavardžiais, kurie suvokiami kaip turinys inde, tai, ko negalima įsėmti iki dugno: *gilus*
klausimas, *gili problema*. *Gilus žinojimas*, *gili analizė*, *gilus pažinimas* reikalauja pastangŲ ir
nepavirgutinigko nagrinājamo dalyko paginimo. *Gilus klausimas* yra slāpiningas, didelis, svarbus,
pagrŲdas. AnglŲ kalbos pasaulāvaizdyje tai klausimas, DŲkurDŲžatsakysis atsakymais Ąaipñ ar
Ąneñ. Gilus klausimas gali bŲti Ąwhy? Ąkodāļñ, skatinantis gilintis DŲžnagrinājamŲdalykŲ

LietuviŲkalba	AnglŲkalba	
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>	<i>Profound (adj)</i>
Šis klausimas labai gilus ir svarbus.	The philosophical question; the deep	West Germany, as a nation, is being asked the most profound questions about
Klausimas Iš kur atsirado pasaulis? mums toli gražu neatrodo toks bauginančias	question, the question that we, I think, are here	the shape of things to come on its borders.
gilus ir slāpiningas kaip klausimas Iš kur atsirado Dievas?	constituted to examine is what it is to want them.	There was a silence, as if I had asked him a very profound question.
		The only really profound question, said Beuno, is why.

LietuviŲ kalbos tekstyne *gili* prasmā priskiriama abstraktams: ġventei (KalādŲ), gyvenimui, simboliui, ġventybei, groġiui, istorijai, santuokinei meilei ir ġeimai, menui ar meno kŲliniui.

<i>Gili</i>	<i>Deep (adj)</i>
Tik jungiant Lietuvos praeitį su Vakaraus ir Rytas mūsų istorija darosi įdomi ir ryškėja jos gili prasmė.	But who, at this late date, can really penetrate the origins and deep meaning of this music, its shamans and its temples?
...kryžiaus esmė ir gili jo prasmė daug platesnė.	The music hall clown who discovered the deep meaning of 'nonsense'; with Michael Mann and Christine Furness.

gos svarbioms problemoms spręsti. Tokioms ginioms **gili** traktus žinojimas lyginamas su žeme, kuri sunkiai pasiekama reaching through **deep** snow to the land beneath.

Lietuvių kalba	Anglų kalba	
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>	<i>Profound (adj)</i>
Gilus <i>problemų supratimas</i> Gilus <i>vidinis supratimas</i> Gilus <i>savo pareigos supratimas</i>	<i>It is a piece that shows Strauss's deep understanding of nature, and, again, it shows him as the great master of the musical epilogue.</i>	<i>...the commercial scientists had a more profound understanding of the problems and achievements... Profound understanding of human nature</i>
<i>Gili</i>	<i>Deep (adj)</i>	<i>Profound (adj)</i>
Gili <i>mūsų tautos ir valstybės žūtubūtinų momentų analizė.</i>	<i>A shallow level of analysis would involve the analysis of the input for its physical details, such as lines, angles, and brightness of physical stimuli, whereas a deep level might involve finding a word which is associated with the input word.</i>	<i>There has been no profound analysis of the precise basis for the English court making orders which have, in this sense, an extra-territorial effect. This preliminary discussion suggests a number of distinctions which are indispensable for a more profound analysis of the processes of political change and conflict.</i>

*Gili analizė yra prielaida gilioms išvalgomis, kurios gali turėti gilių poveikį. Šios sritys anglų kalboje dažniau apibūdina dinamiškos anglų kalbos **profound**:*

*The recent series of articles by Stella Lowry offers some **profound** insights into the problems, current and long standing, in medical education.*

*The nation that was to provide this salutary lesson was Russia, and it was a lesson that was to have a **profound** effect in Japan.*

*The Spanish conquest of the Inca empire had a **profound** impact on many aspects of Indian society,*

reiškiniai

labai panašus požiūris. Žmogus Naiviajame kalbos pasaulyje jis suvokiamas kaip Dievo kūrinys, sudarytas iš kūno ir sielos. Materialus kūnas yra talpykla sielai:

Siela yra paslėpta giliai kūne

*Gyvenimo paviršius, kur, rodos, viskas gerai. Ir **giluma** - sielos dugnas, jūrių gelmės, baisiosios hidros buveinė.*

Gretinamoms kalboms Krikščionybą turėjo didelė poveikis. Pagal Biblinį supratimą žmogus yra Dievo malonės indas. Čirdis suvokiama kaip vieta sielos slaptose, kur apsisprendžiama už gėrį. Žmogus naudojantis laiva valia:

*Kai žmogus atitrūksta nuo dvasinio gyvenimo centro, jis atskyla nuo **gilumos** ir atsideria paviršiuje. Nutolimas nuo dvasinio centro jį daro paviršutinišką.*

*Iš Jo širdies **gilumos** ištryškęs kraujas davė Bažnyčios sakramentams galią teikti malonės gyvybę, o tiems, kurie jau gyvena Kristuje, tapo gyvojo vandens gurkšniu.*

Gilus tikėjimas gretinamose kalbose gali būti susijęs ne tik su Dievu, bet ir žmonėmis, idėjomis:

Lietuvių kalba	Anglų kalba	
Gili	Deep (adj)	Profound (adj)
Gilus buvo Jos tikėjimas Dievo gailestingumu, didelis nuolankumas ir didelė kantrybė, Dievo pažadais. Jai buvo neapsakomai brangūs. <...>labai svarbus yra sąmoningas apsisprendimas, nuo kurio priklauso, koks gilus ir gyvas bus tikėjimas. Gilus tikėjimas ir nuodėmė lyg brolis ir sesuo kol kas tarps jų širdyse. Jo tikėjimas Dievu buvo gilus, Dievą jautė savo protu, tikėjo juo visa širdimi.	In the first place it is argued that the real motive which underlay her ostentatious partisanship of enlightenment, especially in the 1760s, was not a concern for the well-being of her subjects or even a deep belief in ideas of enlightened government, but mere vanity.	It's his profound faith in the north which has kept him battling on. Every pang of this humiliation would be visited upon Tuttilo, as every particle of guilt was being visited upon him now, the more successfully to extricate Herluin, innocent and devout, only wickedly deceived, with nothing to repent but his too profound faith.

gilus maldos gyvenimas:

dovana, kurios įgyvendinimo vaisiai – **gilus** asmeninis ir
is, Kristaus mokymo laikymasis, skatinantis dorai gyventi ir
darbais mylėti artimą.

You begin to taste it, bite it, breathe it, and as in England your heart whispers a quick, **deep**
prayer for all those men caught in gales on the sea, so in the desert your prayers rush to those
caught in the sand sea.

Supratimas suvokiamas kaip Dievo dovana ir apibūdinamas kaip *gilus, deep, profound*:

Lietuvių kalba	Anglų kalba	
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>	<i>Profound (adj)</i>
... Švč. Mergelės žvilgsnyje atsispindi meilė, švelnumas, gilus supratimas. Tas žvilgsnis skverbiasi į sieląpatriotiškumo supratimas mokykloje ir gyvenime negali būti primityvus bei deklaratyvus, jis turi būti gilus .	It is important to understand this context of Paul's teaching, for a deep understanding of the adequacy of Christ is the setting in which these relationships are meant to function and grow.	Where God has given us sure and sufficient reasons for believing or the possibility of profound understanding in our believing, it is perverse to insist on having less than what he offers. is no reason to think that people in the past may not have had a profound understanding of God, an understanding which will illuminate one's own.

Gili išmintis suvokiama kaip medžiaga žmogaus viduje: Giliai paslėpta gyvenimo
išmintis

Nes tokia yra gili senolių **išmintis**, kuri byloja: ne tas yra stiprus, katras muša, o tas, katras
atlaiko

The mixture of insanity and cunning is what you mistake for some **deep** wisdom.

One thing for certain, Sanders, you won't be coming here to the Mother of Parliaments to give us
all the benefit of your **profound** wisdom.

4) Socialinių santykių reiškiniai

Bendruomenė, visuomenė tiek lietuvių, tiek anglų kalbos suvokiama kaip talpykla:

Kuo ilgiau vesim derybas, tuo smarkiau ir **giliau** mus įtrauks į šį politinį žaidimą ir intrigas.

• labai produktyvios metaforos su junginiu *gilios šaknys*:

Upgrade to **Pro** and Expanded Features
 Jūsų šaknys: Džiūliai, draugystė, neapykanta, kultūros istorija, žintis su tradicija ir praeitimi, apsisprendimai, savitos įraškos paieškos, religija, visuomenės puvimas, elgesys, kultūra, mokslas, nacionalinė vienybė, problemos. Jie suvokiami kaip augalas, turintis šaknis:

LietuviŲkalboje	AngliŲkalboje
<i>Gilios űaknys</i>	<i>Deep roots</i>
űiű dviejű svarbiausiű kazokű principű – tarnybos ir laisvės – prieűtaravimű űaknys labai gilios . Pradűioje buvo laisvė, nusakiusi kazokű esmę ir suteikusi jiems pavadinimű.	<i>The Kampuchean Communist Party, first called the Khmer Rouge by Prince Sihanouk, has existed under the same leadership since the 1950s, has deep roots in Cambodia, and is not about to disappear.</i>

Sineika tarp atskirŲ visuomenŲ grupiŲ ar asmenŲ apibŲdinama gilumo poŲymiu. DaŲnos ir kliŲties metaforos. NatŲralios gamtoje sutinkamos gilios kliŲties: gilŲs vandens telkiniai, plyŲiai turi gelmŲ, kuriŲ galima iŲmatuoti. Kuo ta gelmŲ didesnŲ, tuo sunkiau DŲikti kliŲtDZGmoniŲ socialiniuose santykiuose, visuomenŲje vykstanŲiuose reiŲkiniuose galima atpaŲinti kliŲties analogijŲ. Kuo kliŲties didesnŲ, tuo sunkiau DŲikiama.

*Besibaigiančiam šimtmečiui būdingas **gilus** prieštaravimas: didžiulę pažangą žmogaus teisių srityje lydėjo pavyzdžio neturintis žmogaus gyvybės naikinimas per politines sistemas <...>šiose posme minimas **gilus** vanduo, naktis, kurie atskiria.*

Visuomenā, sudaryta iš žmonių grupių, tarp kurių gali kilti konfliktai. Gilūs konfliktai suvokiami kaip ugštinis, žėnėj:

*Su pramonės revoliucija prasidėjo ne tik didžiulis ekonomikos, technikos ir mokslo pakilimas, bet ir **gilus** socialinis konfliktas.*

*Over the years councils had been forced into **deep** conflict with Scottish ministers over matters which were too often more akin to right-wing dogma than to relevance.*

LietuviŲ kalbos pasaulŲvaizdyje kalbant apie nestabiliŲ situacijŲ vartojamas junginys *gili suirutė*: *Juk jie nekalti, kad gimė kaime, kuriame viešpatauja **gili** suirutė, kad Lietuvoje didėja ekonominė krizė, kad mažai kam rūpi kaimas ir jo vaikai*. Pavyzdyje suirutą suvokiama konceptualiosios metaforos SUIRUTĀ Ė VALDOVAS dėka. Valdovas sprendžia pavaldiniŲ likimŲ Gilumas pabrėžia tokios situacijos sunkumŲ

to apibūdinti vartojama konceptualioji metafora *PLYGYS* i gilus, jis ne tik subjauroja santykius tarp tautų bet ir yra

*Kitas gyvenimo ir paskirties supratimas gimdė (ir tebegimdo) stereotipus, tad plyšys tarp žydu ir lietuvių tebelieka **gilus**.*

Santykiai tarp kultūrų gali priminti lūgų įvykus lūgiui situacija pasikeičia negrįžamai. Lietuvių kalboje vartojama konceptualioji metafora *LIGIS* i *KLINTIS*: *Vyko **gilus** kultūrinis lūžis: prievarta skiepytas Mahometo tikėjimas, primetinėta arabų kalba, naikintos kitatikių knygos.*

Krizės patirtis, gilus susipriešinimas parodo, kad santykis tarp asmenų ir grupių yra ne papildantis, o nelygiavertis, matuojamas gilumo ir pavirgutinigumo prieigė. Tai, kas gilum, yra ir stipru.

Gili krizė gali būti ekonominė (finansinė, bankų krizė, biudžeto), socialinė (galios, šeimos institucijos), politinė (politinės sistemos, demokratijos, seimo opozicijos, iškūsi valstybės valdžios ir teisingumo), moralinė-dvasinė (gėmonijos, idealų meno, meilės ir žiikinimo), ekologinė, kaip klimato liga (hipertoninė krizė), paveikianti visų organizmų. Krizė apibūdinama kaip sisteminė, ugsitnsusi.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje krizei apibūdinti vartojamos gios konceptualiosios metaforos: *KRIZĖ* i *TALPYKLA*, *KRIZĖ* i *NELAIMĖ*, *KRIZĖ* i *LIGA*, *KRIZĖ* i *DAIKTAS*, *KRIZĖ* i *SKYSTIS*. Talpykla savo parametrais virgija savo turinDZ yra gana stabili, todėl *KRIZĖ* i *TALPYKLA* yra sunkiai DZikiama. Talpyklos turinys gali iksivergti taip, kaip gėmonės gali gaivaligkai kelti riauges krizės metu. *KRIZĖ* i *NELAIMĖ* kyla staiga ir turi neigiamą padarinių kartais net prağı tingų *KRIZĖ* i *LIGA* turi baigtDZ gali būti iğgydoma, bet jei krizė gili i jos DZikimas reikalauja pastangų. Jei krizė apibūdinama kaip sisteminė i liga sunki, apāmusi visų visuomenės klmų beveik nekontroliuojama, galinti peraugti DZ katastrofų *KRIZĖ* i *SKYSTIS* primena, kad kaip DZandens telkinDZtai brendama, taip ir DZkrizė patenkama laipsniškai.

Anglų kalbos pasaulėvaizdyje konceptualiosios metaforos, atskleidgiantios krizės suvokimą yra gios: *KRIZĖ* i *SKYSTIS*, *KRIZĖ* i *GYVA BŪTYBĖ*. Nugrimzdus giliai DZkystDZ galima paskñsti, o staiga susidūrus su gyva būtybe gali kilti kova, todėl norint nugalėti reikia DZti pastangų.

KRIZĖ i *AUGALAS* lietuviams suvokiama kaip turintis *galias* gėknis: *Krizės šaknys **gilio**, jos driekiasi i tolimą praeitį, i Europos kultūros istoriją, i šios kultūros fundamentines idėjas – nukariauti ir užvaldyti gamtą.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Anglų kalboje		
	Deep (adj)	Profound (adj)
Lietuvą dabar yra apėmusi gili finansinė krizė valdžią ir valstybinį teisingumą ištiko gili krizė... O tose mūsų kišenėse jau seniai gili krizė. Lietuvą ištikusi gili sisteminė krizė bet kuriuo metu gali peraugti į nacionalinę katastrofą.	The party congress apologised to East Germans, saying that previous SED leaders plunged the country into deep crisis which threatened its existence. Mr Urbanek said the party was in a deep crisis; and that he himself was partly responsible.	The socialist countries faced a profound crisis, both theoretically and practically. Hard to believe though it may now be, Britain in the 1970s was experiencing a profound crisis.
Giliau		
Nors šiuo metu situacija visuose teatruose paradoksali – kuo daugiau naujų spektaklių statai, tuo giliau brendi į finansinę krizę.		

*Deepest sympathy anglų kalbos pasaulėvaizdyje skirta kenčiantiems: I should like to express to the House on behalf of the people whom I represent and my party our **deep** feeling of revulsion at what has taken place and our **deepest** sympathy for those who have suffered.*

Anglų kalboje gilumo poįymiu ypą daėnai apibūdinama pagarba. *Deep* ir *profound* vartojami etiketo frazėse. Ne tik dėl britų komunikacijos ypątybių, bet ir dėl to, kad pagarba nuo seno angliškai kalbančiose šalyse buvo parodoma nusilenkiant. Kuo labiau asmuo gerbiamas, tuo inklinacija gilesnė.

oje		
		Profound (adj)
	ware that	Hoomey followed him with a feeling of profound
tam, kas yra susiję su ankstesne žmoniškąja ir meniškąja patirtimi, atsinešta į šią svetimą šalį iš gimtojo krašto Lietuvos.	I have a deep regard for Joan de Warrenne, and in that I fear he is not alone!	respect, even admiration, his panic soothed, his responsibilities comfortably shifted. The tuition he received gave Mendoros a profound respect for GE, but at the same time he learned something about the limitations of giant companies. Throughout his travels in the southern hemisphere Gould's behaviour towards the Aborigines is distinguished by a fearless, compassionate, and unbiased recognition of their plight, and a profound respect for their way of life.

5) Emocijos ir jausmai

Emocijos dažniausiai konceptualizuojamos kaip talpykla ar skystis. Jei emocija suvokiama kaip talpykla, yra mažai besikeičianti. Talpyklos dydis pranoksta talpyklos turinio parametrus, todėl EMOCIJA ir TALPYKLA yra stipresnė už tŲ kurį jŲ patiria. GretinamŲ kalbŲ pasauliavaizdyje produktyviausia konceptualioji metafora TALPYKLA ir SKYSTIS. Gilumo poŲymis parodo, kad emocijos stiprumas gali bŲti matuojamas. Jei gilumo parametras didelis, emocija yra stipri.

Emocijos ir jausmai tiek anglŲ, tiek lietuviŲ kalboje dar gali bŲti suprantami kaip daiktas, liga, gyva bŲtybŲ, kryptis ġemyn. Anglakalbiui emocijas suvokia kaip skystŲ (deep spring ġaltinisŲ): *His name trembled on her lips once more, no longer a name but an endearment, a pean to the **deep** spring of emotion which was gushing through her, banishing logical thought, obliterating words like “giving” and “taking”, replacing them with “sharing”.*

Gretinamose kalbose JAUSMAS ir GYVA BŲ TYBŲ, JAUSMAS ir SKYSTIS, JAUSMAS ir BŲ SENA apibŲ dinamos gilumo poŲymiu, pabrŲgiant jŲ stiprumŲ

	AnglŌkalboje	
	Deep adj	profound
suima tave; <...>šis gilus mitologinis jausmas yra tolygus Dangaus malonei, vadinasi, tai iš tiesų nepaprastas, tiesiog begalinis emocijų antplūdis... Gilus tarpusavio papildymo jausmas. Gilus poetinis jausmas žodį apdovanoja didžia vienijančia galia...	It is this that prompts a deep feeling of compassion for the sub-human world and for all our fellow men.	Language is most imperfect when feeling is most profound“. Profound feelings need to be experienced in an atmosphere of safety, respect and integrity.

Gilumo poġymiu gali pasiġymāti ir susiġavājimas, aistringa, dēreigojanti, valinga meilē. Konceptualiosios metaforos iġryġkāja lietuviŌ kalbos pavyzdġiuose: MEILĀ ĩ JĀGA, MEILĀ ĩ SKYSTIS, MEILĀ ĩ SANTYKIS, MEILĀ ĩ DAIKTAS, anglŌ kalbos pavyzdġiuose: MEILĀ ĩ JĀGA, MEILĀ ĩ DAIKTAS.

LietuviŌkalba	AnglŌkalba	
Gili	Deep (adj)	Profound (adj)
Milašiaus skelbiama meilē – gili ir kelianti iki dieviškaumo. Meilē yra gili srovē, gaivinanti procesą vienybės link ir teikianti jam jėgos. Meilē plati savo turiniu ir gili savo esme. egzistuoja tikra gili meilē tarp vyro ir žmonos gili meilē varġšams Jo, poeto, tėvynės meilē taip pasidaro gili ir intensyvi, kad virsta mistine ekstaze.	But he had a deep affection for his wife, and she for him. One of the great theologians of this century, Dietrich was a loyal German who had a deep affection for his country.	Spontaneous as they always seem, these watercolours speak of long contemplation and of profound love and understanding of the Yorkshire fells.

Gili meilē kaip aistra atsispindi pavyzdġiuose:

His **profound** affection for France has persisted;

profound passion for poetry

But now she was being drawn, as it were unwillingly, into his world which although intellectual, abstract even was, she was discovering, informed by **deep, profound** passion.

ne tik gražina žmogaus buvimą, bet užklumpa (užtinka) jį kaip

Anglų kalbos pasaulėvaizdyje **deep affection** menkai matoma įgorąje. Jausmai giliai pasislėpę girdyje kaip talpykloje, bet nenugalimi. *Gili meilė* – gera linkinti, visa pakelianti. *Gili meilė* yra ilgalaikė, pagarbi, branginanti kitą globojanti. Mylint manoma, jog ji truks iki mirties. Ji skirta ne tik žmogui, bet ir Tėvynei, savo kraštui. Anglakalbiams *gili meilė* gali pasireikšti ne tik žmonėms, bet ir mašinoms, laikraščiams: *Hackers are not only obsessed with the programming but also often have a deep affection for the machine itself.* Lietuviškai tai išreiškama kaip mėgimas. *Gili meilė* trunka ilgai: *I have a deep affection for you, a yearning that will be with me till the day I die.*

Meilė paklaidos augimo dėsniams ir prasideda nuo draugystės. Lietuvių kalboje draugystė suvokiama kaip ryšys: *abu rašytojus siejo gili draugystė, ji atsispindi gausioje korespondencijoje.* Anglų kalboje draugystei apibūdinti vartojama konceptualioji metafora: DRAUGYSTĖ – PASTATAS. Norint pastatyti tvirtą statinį, reikia giliai įkasti ir padaryti pamatus. Kito paiginimas yra lyg pamatų dėjimas: *The Bible's right (surprise, surprise), you should always try to get to know what a person is really like before deciding whether or not you want to build a deep friendship.* Draugystės patirtį lydi džiaugsmas. Paprastai lietuvių kalbininkai taiko **gilus** vartosenai daiktavardžių *džiaugsmas*. Kai kuriais atvejais, kalbant apie dvasinį džiaugsmą, jis suvokiama kaip gilus

Lietuvių kalba	Anglų kalba
<i>Gilus, gili</i>	<i>Deep (adj)</i>
Gilus dvasinis džiaugsmas, kylantis iš tikėjimo. <i>Argi Kristus nėra tikrosios laisvės slėpinys ir gilus širdies džiaugsmas?</i>	<i>If by the other, my lady, you refer to the regard the prince and I have for each other, pray be assured it is not pain I feel, but joy, deep joy.</i>

Anglų kalboje **gilus** džiaugsmas teikia malonumą ir pasididžiavimą

However, as he gazed lovingly over at his beautiful Laura, gently rocking the tiny babies in her arms, he knew that the true definition of his deep joy and delight lay in the collective noun: a pride of lions!

Greitinamos kalbose gilumu pasižymi ne tik teigiamos, bet ir neigiamos emocijos: liūdesys, dvasinis skausmas, sielvartas. Ypač produktyvi konceptualioji metafora: LIŪDESYS –

Liūdesys – tai dideli, liūdesys – intensyvus, sunkiai valdomas. Gilumas gali būti skirtingo intensyvumo, nepastovi, gali pasireikšti įvairia personifikacija: LIŪDESYS – VALDOVAS, PRIEĖŠAS, ASMUO. Todėl liūdesiui sunku pasipriešinti, jis gali nugalėti, gimti ar gimdyti. Liūdesio būsenai sena daėnai vertinama neigiamai:

Lietuvių kalba	Anglų kalba	
<i>Gilus</i>	<i>Deep (adj)</i>	<i>Profound (adj)</i>
gilus tėvų liūdesys, nes negailestinga mirtis vienintelę ir mylimiausią dukrą, namų papuošalą kaip gėlę pakirto Gilus liūdesys prislegia visus.	Montgomery had expected an air of authority from this venerable man, who had spent most of his seventy-odd years lecturing students, but Aubrey St John Goth seemed distant, distracted, his grey eyes veiled by a deep sadness. Little by little his shoulders bent forward, and his face showed deep sadness. On his face was an expression of deep sadness.	Lovers of freedom throughout the world looked to this vision with hope and it is with profound sadness that they see the vision momentarily dimmed, and with this dimming has come a confusion of purpose and a sense of despair that was never known before in America.

Lietuvių kalbos pavyzdėjuose *gilus liūdesys* prislegiantis, užliejantis, jei slopinamas ir neišgyvenamas. Jis atsispindi akyse, meno kūriniuose. *Gilus liūdesys* kyla dėl nykstančios kultūros, žmonių vargo ir gyvenimo niekingumo, savo menkavertigumo, artimųjų mirties.

Anglų kalbos pasaulėvaizdyje *deep sadness* atsispindi akyse, veide, pastebimas iš žmogaus laikysenos. Liūdinčio žmogaus pečiai palinkę. Dėl *Deep sorrow* išgyvenamas po tragiškų neteklių.

Lietuvių kalboje skausmui reikšti vartojamos konceptualiosios metaforos: SKAUSMAS – SKYSTIS, SKAUSMAS – GĖLĖ, SKAUSMAS – GULINYS. Anglų kalboje – SKAUSMAS – ĖYDAS.

Gilus skausmas užliejo ne tik Tavo, Mamytę, širdį.

lielio ir visų mėgiamų šventųjų statulėlėse.

is, **gilus** kaip tėviškės šuliniai.

gradually changes into resignation and on exaltation as in

Requiem.

*It was her **deep** sorrow and unhappiness at the tragic accident that had brought them to the United States, together with all the fraught, highly charged tension of having to be in Ross's company for any length of time, which had taken its toll of her already precariously weak reserves of strength.*

AnglŲ kalboje ėdġiŲ junginys *deep sorrow* dġnai vartojama reigkiant uġuojautŲ with **deep** sorrow.

*Gilus skaumas gali atsispindġti giliame skunde: Šiose dainose nġra revoliucinio protesto, pasipriešinimo dvasios, o tik aidi **gilus** skundas beviltiška bŲkle,*

Dġniausiai gili depresija ġ dvasinġ liga, atsiradusi uġsitŲsus skausmui: *Kita iŲ **gilumos** kylanti depresijos prieŲastis – slegiantis nereikalingumo jausmas. A **profound** depression set in at the same time, despite the fact that she knew her bowel symptoms could now be controlled quite easily.*

AnglŲ kalboje sunkiai sielos bŲsenai apibŲdinti vartojamas junginys *profound melancholy*: *On 14 December 1542, James V died in his splendid royal bedchamber at Falkland, the beauty he himself had created no longer enough to pierce the malaise of his **profound** melancholy.*

6) fiziologiniai reiŲkiniai

Gretinant miego konceptualizavimŲ lietuviŲ ir anglŲ kalbose, pasirodo, kad dominuoja tos paġios konceptualiosios metaforos: MIEGAS ġ PRARAJA, MIEGAS ġ MIRTIS, MIEGAS ġ SKYSTIS, GILUS MIEGAS ġ ASMUO. AnglŲ kalboje dar papildoma: MIEGAS ġ GILUS ĢULINYS, MIEGAS ġ SPġ STAL.

AnglŲ kalboje *gilus miegas* susijŲs su mistine patirtimi ir chtoniniu pasauliu:

*One was the passage from the fifteenth chapter of Genesis in which Abraham cut up a heifer, a goat and a ram and laid them out at the Lord's command, driving the vultures away, falling at last into a **deep** sleep with a horror of great darkness.*

Miego gilumas gretinamose kalbose siejamas su nutolimu, nugrimzdimu, paskendimu.

0kalba		
	(adj)	Profound (adj)
	...y he fell into a deep, deep sleep.	To the majority, the corpse was putrefying matter which formerly housed the soul and spirit; others were less realistic, seeing in it instead a human being in suspended animation, in a profound sleep beyond our ken, awaiting a miraculous awakening.
trunka, niekuo nesiskiria nuo mirties, į kurią jis dažnai (pavyzdžiui, kai sušalama) palaipsniui ir pereina. Miegas, kaip reta, šiąnakt buvo gilus , prarajinis, svarbiausia – nekamavo sapnai. Tą naktį mane aplankė gilus miegas.	A period of deep sleep with no eye movements follows. They sank immediately into deep sleep. Laura drifted into a deep sleep The other main type of sleep<...>called “ deep sleep”, because it is more difficult to raise us from. Trapped in a huge, deep well of sleep. Emmie had to shake her nearly five minutes before she came up, moaning, out of a deep well of sleep.	

7) fiziniai reiškiniai

Anglų kalboje gausu pavyzdžių, kuriuose tylą ir ramybę apibūdina gilumo poįymiu: *profound silence, profound rest, profound peace* pabręžia intensyvumą nenutraukiamumą netrikdomumą didumą

*In the **profound** silence I surveyed the awesomely beautiful Himalayan landscape.*

*Instead, the chant often returns to the **profound** silence from which it began, even with two or three thousand people in the congregation.*

*Visitors to ancient monastic sites often comment on an atmosphere of **profound** peace which they seem, instantly, to absorb.*

*The great olive oil benefactions of the hellenistic age, when the oil was used to lubricate the skins of participants in the gymnasia of the eastern Greek cities, are an index of **profound** peace.*

Lietuvių kalboje tai tik pavieniai pavyzdžiai: <...> pažymėta piano, bet tasai piano gali būti labai švelnus arba labai grėsmingas; tyluma gali būti tirpstanti, plevenanti padebesiais arba kylanti iš **gilumos** – de profundis<...>

us ciklonas konceptualizuojamas kaip darinys, kurio centre e i aukštesnio slėgio oro masės. *Gilus ciklonas* suvokiamas tūlimi debesuotus orus, kritulius:

Šis ciklonas bus gana gilus (slėgis jo centre bus žemas), todėl vėl įsivyras debesuoti orai, protarpiais lis, nors gali, ypač vakarop, pradėti kristi ir šlapios snaigės.

8) sensoriniai stimulai: garsas ir spalva

Gretinamose kalbose ne visada pavadinimo perkālimas yra susijęs tik su metaforizacija. Kartais perkālimo pagrindas yra ne panaūumas, o asociacija. Ŗis bīdas priskiriamas metonimijai. Ne visada lengva atskirti, kas sudaro perkālimo pagrindā

Metonimija yra paremta dviejŦ komponentŦ asociacija. Denotatai metoniminio perkālimo atveju yra ne tiek panaūi s, kiek esantys ŗalia erdvāje ar laike. Esminis skirtumas tarp metaforos ir metonimijos yra tai, kad metonimijos atveju perkālimas realizuojamas to paties modelio viduje.

Barcelona nuomone spalvos daūnai yra kategorizuojamos ne tik pagal spektrā (raudona, mėlyna), ŗviesumā ryūikumā (*light red, dark green*), bet ir intensyvumā (*deep, suffused*) (*deep blue, deep green*). Taip kategorizuodamas kalbātojas nusako ir savo reakcijā kaip Dūaloniais / nemaloniais, grasias / ramias, atpalaiduojančias / erzinančias, nuobodūias / ŗavias (Barcelona 2003, 36i 38). Panaūiai yra ir su garsais, kai jie neatitinka prototipinā dūastos normos.

Barcelona daro iūvadā kad egzistuoja natūrali tendencija kategorizuoti spalvas ir kitus sensorinius stimulus (garsus) pagal tai, kokdūektājie sukelia.

Ŗame darbe pritariama Barcelona nuomonei, nes nagrinājant tekstynŦ pavyzdūius kilo abejoniŦ ar juos galima priskirti prie metaforŦ Buvo nusprūsta juos laikyti metaftomijos atvejais. Pagal Kruzā **metafomija** suprantama kaip kalbos reūkinys, kai reikūnās perkālimo procese indālis tenka ir metaforai, ir metonimijai (Cruse 2004, 210).

AnglŦ kalbos pasaulāvaizdyje *deep voice, deep laugh* yra ŗemo tono, didelio intensyvumo:

*I said I'll miss you,'; he repeated, his **deep** voice still low. They were delivered quietly, in a **deep** voice'; a voice from the grave'; was the association the tone aroused.*

Toks balsas yra vertinamas teigiamai ir patraukia dāmes

*When he spoke, his **deep** voice held a vibrancy that drew attention ir:*

*It was a command, but his **deep** voice was so soft that Isabel hesitantly held out her wounded finger.*

gilus balsas yra retas. Toks balsas suvokiamas kaip pilnas,

Urmana, kurios **gilus** balsas savo atspalviais primena šviesų gintarą, pakerėjo publiką.

Pagal *The British National Corpus*, anglų kalbos ypatybė – dažnai vartojamas būdvardis *deep* su spalvomis. Lietuvių kalbai tokia vartosena nebūdinga. Jei spalva patraukia dėmesį, nėra neįdomi, ji apibūdinama būdvardžiu *sodri*. Daugiausia pavyzdžių tekstyne *su deep blue, deep green, deep brown, deep red*. Iš pavyzdžių išryškėja, kad *deep* apibūdina spalvos intensyvumą (*strong and fairly dark*):

The sky was peach-colored in the east, deep blue and starry in the west... The tree has gnarled red branches and deep green leaves.

Deep green – alyvuolinė spalva, kokoso lapų akių spalva.

His face softened, his pupils grew bigger, and his irises went deep green like olive oil.

Deep blue – gėlių delfiniumų spalva, Viduramžių jūros vandens, akių spalva. Kartais vartojama Pietų gėlių dangaus spalvai apibūdinti.

Miles of sandy beaches, dynamic mountains, hectic night life, tranquil coves, a cosmopolitan atmosphere and all around a deep blue Mediterranean sea, above which the blazing sun hangs in a cloudless sky.

Deep red – plytų vyno, išraudusio veido, subrendusių raudonųjų lapų spalva.

It is called the Red House because it is built of deep red brick, an unusual medium for a man of means, who was normally expected to build in something nobler.

Deep brown – bronzinės skulptūros, išaugusių odos, akių gintaro.

In his shaving mirror he saw a face burned a deep brown by two weeks of fierce tropical sunshine.

Deep orange – mėnulio pilnaties spalva.

After dinner there, when the moon was full and low and deep orange, we walked up the road from the hotel to Long Melford church.

Deep pink – gėlių nėrinė spalva.

This corsage uses the deep pink of nerines to mimic the colour of the dress.

Deep yellow – gėlių saulė spalva.

Its equally hairy large leaves will dominate any border or waterside planting and when the large imposing deep yellow daisies appear in late summer all traffic stops.

Deep violet – saulėslydžio spalva.

I'm travelling against the flow towards a beautiful sunset with all of the layers and shades of light orange through to deep violet.

PDF
Complete

Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

d wound, not tiled like the tunnel floor but just as white (the
ugust) so that the tunnel floor seemed to carry on and meander
into this summer landscape.

Deep black ĩ gėgėlio spalva.

As the **deep** black shadow in Glen Keltney closed over them, they moved slowly nearer home in a
trance of fatigue.

metaforose atsispindi ne tik tam tikros mąstymo strategijos, bet ir vertinimas.

Pagal Kęsgėvskį vertinamasis metaforos pobūdis yra susijęs su metaforizacijos kryptimi, kuri apibūdinama penkiagrande schema: Dievas į Žmogus į Gyvūnas į Augalas į Daiktas (pagal Gudaviųius 2007, 184).

Tiek lietuvių, tiek anglų kalbose su gilumu susiję dalykai vertinami panašiai. Paprastai kryptis gemyn kaip konceptualių metaforų įtakos sfera vertinama neigiamai. Gilus vandens telkinys, *gili duobė* asocijuojasi su tamsumu, pavoju, mirties baime, paslaptimi. Iš gilaus vandens telkinio sunku išbristi. Norint tai padaryti reikalingos pastangos, todėl gilumas dažnai susijęs su sunkumais.

Gilus ir klastingas pavasario vanduo.

Jeigu žmogus plaukdamas pavargo ar išsigando gilumos ir neturima gelbėjimo priemonių, reikia prie jo priplaukti ir pasistengti įtikinti, kad pavojus negresia ir kad jam bus padėta pasiekti krantą.

Objektas, kuris pasižymi gilumu, suvokiamas kaip kliūtis judėti (*gilus sniegas, deep snow*):

Policija džiaugiasi, kad gilus sniegas, užvertęs miestų gatves, sustabdė automobilių vagystes.

Four intrepid Everest climbers had to admit defeat last night as they were beaten back by deep snow and bitter winds on the riskiest bid in history.

Konceptualiosios metaforos, kurių įtakos sfera yra gilumas kaip kliūtis, pasižymi neigiamu vertinimu. *Gili depresija, gilus skausmas, gilus liūdesys* suvokiami kaip būsenos, kurios sunkiai būkiamos ar joms būkiti reikalingos pastangos. Panašiai neigiamai konotaciją turi ir junginiai *gilus konfliktas, gili krizė*.

Tai, kas būna ar pernelyg ilgai tūsiasi laiko atgvilgiu, siejama su stagnacija, kuri dažniausiai vertinama neigiamai. *Gilus kaimas* į ne tik vieta, nutolusi nuo šiuolaikiškumo, civilizacijos privalumų, bet ir tai, kas sustingę, be kaitos. Iš dalies *gilus kaimas* gali būti vertinamas ir teigiamai. Tai tradicijų puoselėjimo, civilizacijos nepalietos gamtos ir paprasto gyvenimo būdo oazė. Pavyzdyje *gili senovė* teigiamai vertinama visa, kas susiję su paveldu, tradicijomis, o kartais pabrėžiama tai, apie ką neįgali gini, būdym, kas primena labiau legendas nei tiesą. *Gili senatvė* vertinama kaip baisesnė už mirtį. *Jai gerklę užgniaužė nenusakomas tvaikas, todėl, nustebusi ir sukręsta ką neseniai pamatė, niūriai pagalvojo, kad gili senatvė baisesnė už mirtį, nes pastaroji gailestingesnė... Senatvė jau... Gili, gūdi senatvė. <...> Šaltis, drėgmė, tamsa.*

balvas, gilumas asocijuojasi su tamsumu, intensyvumu. Jei garso tono ėmumas. Anglų kalboje vartojamas *deepen*, pabrėžiant *deep-dyed* vadinamas nepataisomas ėmogus, o *deep-dyed villain* ė paskutinis niekėjas. Lietuvių kalboje ėg pyklį io paraustama, o anglų kalboje ė *his colour deepened*. Lietuviui garsas ar balsas ėmėja, o anglas jDėpibĖdina kaip *deepened*. *Deep-chested* vartojamas plač iakrĖtiniui, plač iapeł iui ėmogui ar dusliam balsui, juokui apibĖdinti: *Burton was deep-chested, as strongly built as a Welsh pit-pony*. *Deep-mouthed* anglų kalboje Dėrdija ėmu balsu lojantDėrdinDėgilus balsas, *deep laugh, deep bell* pabrėžia ne tik garso tono ėmumų bet ir tai, kad jis malonus ausiai. Toks balsas lietuvių kalboje kartais Dėrdijamas kaip krĖtininis, sklindantis ėg gilumos. Teigiamų vertinimų atskleidžia ir tai, kad lietuvių kalboje *gilus balsas* vadinamas gintariniu:

gilus balsas savo atspalviais primena šviesų gintarą
as she listened to the pleasant tones of his deep voice she realised he was on the subject of white-water rafting.

Konceptualiosios metaforos sudaro daugelio frazeologizmų pagrindų. Anglų kalboje frazeologizmų su *deep* yra ėymiai daugiau nei lietuvių kalboje su bĖdvardgiu *gilus*. Kai kuriems anglų kalbos frazeologizmams yra atitikmenys lietuvių kalboje, bet mintis ėgreiėkiama be bĖdvardgio *gilus* ar jo vedinių. Dar kitiems anglų kalbos frazeologizmams atitikmenų ėg viso nėra.

Anglų kalboje turtingas ėmogus, mecenatas, geradaris vadinamas *deep pocket / deep pockets*. Lietuvių kalboje toks asmuo vadinamas *pinigų maišu*.

In the end it may all depend on the depth of Richard Branson's pocket, in moments of nostalgia even he may wonder if he sold the wrong business.

Skolos tiek lietuvių, tiek anglų kalbų pasaulėvaizdyje vertinamos panaėiai. ė jas Dėmpstama ar net jose nuskėstama. Anglų kalboje apie prasiskolinusDėmogų sakoma: *in depth: Is that did we decide to look at those in more depth?*

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje Dėkurdė brendama, *gilus skurdas* vertinamas neigiamai, kaip sunkiai Dėėikiami sunkumai: *ėalis vis labiau brido ė skurdą. Neturtingoji valstietė, ėvelgdama ė neregį, nusiramina, ir jai atrodo ne toks gilus jos skurdas lyginant su greičiausiai net pastogės neturinčiu neregium.*

Anglų kalbos *deep end* lietuviėkai gali bĖti ti verėiamas: *prieiti liepto galą: I was certainly plunged into the deep end; The Agricultural Research Council is about to dive in at the deep end of commercial research by launching the Agricultural Genetics Company.*

Anglijoje padątyje anglakalbiui *in deep water*, lietuviui *įkristi* *at look more exciting, but still waters run deep*, Jeff used to say

Sunki, nepavydātina situacija lietuviŲ kalboje lyginama su buvimu tarp kūjo ir priekalo, o anglŲ kalboje *Devil and Deep Blue Sea*:

One EC official said the French government, now isolated in the rest of Europe because of its stubborn stance, finds itself between the devil and the deep blue sea; Poor old British Rail were between the devil and the deep blue sea.

Lietuviškai apie gudrŲ savo ketinimŲ neatskleidžiant DėmogŲ sakoma: *tyli kiaulė gilią šaknį knisa*. Angliškai tai apibūdinama: *still waters run deep*. Šis posakis gali būti taikomas ir savo jausmus ar įgyvenimus slepiančiam ar kukliam žmogui.

Kvailys yra kaip tuščias puodas, riedantis per akmenis. Išminčius – kaip gilus tvenkinys “*Didžiosios upės teka tylėdamos.*

Still waters run deep.

Apie kruopščiai parengtą planą kuris slepiamas anglŲ kalboje sakoma: *deeply laid*.

Giliai įsišaknijęs, deeply rooted tiek lietuviŲ, tiek anglŲ kalboje turi daėniau neigiamą konotaciją (*deep rooted habit, giliai įsišaknijusios visuomenės ydos*) ir pabrėžia, kad tie dalykai ar reiškiniai yra sunkiai išvirkiami ir gali atsinaujinti.

AnglŲ kalbos pasaulėvaizdyje *deeply seated*, kai kalbama apie ligas, emocijas, pabrėžiama tūša laiko atėvilgiu ir neigiamas vertinimas. Tas pats junginys *deeply seated*, kai kalbama apie idėjas ar išvirkimus, akcentuoja jų tvirtumą ir nepajudinamumą

Vertinimas gali įgykėti pačioje godžio formoje. Angliškai *šaldiklis* vadinamas *deep freeze*. Pavadinant svarbu buvo pabrėžti rezultatą kad šis elektrinis prietaisas giliai užgaldavo jame esančius produktus. Lietuviškame šaldiklio pavadinime atsiskleidžia pats užgaldymo procesas.

Konceptualiosios metaforos, kur *deep freeze* yra ištakos sfera, pažymi aktyvumo, veiklos sustabdymą

Deep frost gyviniŲ procesŲ sulātėjimŲ ar sunaikinimŲ AnglŲ kalbos pasaulėvaizdyje *deep frost* reiškia ne tik šalną bet elgesį. Kai sėmoningai su kitu asmeniu ar prieėgkos šalies atstovu nebendraujama:

Mungo wanted to ask about the dead girl, but rather than risk another deep frost, he said; Scarborough were disappointed that a deep frost on their ground-- , named, ironically, after frozen food manufacturers McCain denied them the chance to face Arsenal.

Tai toks konflikto sprendimo būdas, kai ignoruojant kitą vengiama atviros konfrontacijos. Gyvenant nedidelėje saloje, kur gyventojŲ tankumas gyviai didesnis nei

svarbu vengti atviros konfrontacijos. Nuo seno Didžiojoje Britanijoje raigkos santūrumas buvo laikomas gero tono ženklais ir gėdos norma. Kaip *deep frost* gali būti apibūdinama ir žmogaus psichologinė būsena, kai užsisklendžiama priminus skaudų praeitį.

Gilus skausmas, gilus liūdesys vertinamas ambivalentiškai. Neigiamai vertinama tai, kad tokio pobūdžio įgyvenimai nėra malonūs. Tai sutampa tiek lietuvių, tiek anglų kalbų pasaulėvaizduose. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje *gilus skausmas* dažnai suvokiamas kaip taurus, gyviesus, apvalantis. Anglų kalboje gedulas, kuris įreigiamas neįėjant tik juodus drabužius, vadinamas *deep mourning* „gilus gedėjimas“: *Next to Victor was his brother Ernest, slender and rather dandyish in his dress although, like the rest of his family, he was in deep mourning.* Tokios vartosenos atitikmens lietuvių kalboje neaptinkama.

Sakoma, kad tik kančia žmogų padaro žmogumi, įdėmiai dindama. Anglų kalboje taip sakoma (*deeply drawn*) ir apie metalą, kuriam forma suteikiama būtinus, o paskui staiga ir stipriai užgaldžius: *Again, he was deeply drawn to it, he loved it like a woman.*

Anglų kalboje daug junginių, kuriuose *profoundly, deeply* vartojami su godžiais, reikšiančiais neigiamus dalykus (*profoundly dishonest, profoundly handicapped, profoundly uneasy, profoundly wicked, profoundly discouraging, deeply disappointed, deeply unhappy*), kai norima pabrėžti dalyko ar reikšminio didumą ir sunkumą. *In the case of profoundly handicapped births, life expectancy will probably be limited anyway; he was profoundly unconvincing; Suddenly again it was a deeply unhappy time.*

Jei apie ką nors angliškai sakoma *deep in conversation*, tai pokalbio dalyviai yra užraukę žokalus, ignoruodami kitus ir nematydami, kas vyksta aplink juos: *When Susan went for an interview for the role, she walked into Peckinpah's office, where Daniel Melnick, the producer, Dustin and Peckinpah were deep in conversation, ignoring her.*

Didžioji Britanija nuo seno turėjo puikų laivyną kolonijas tolimuose kraštuose, o žmonės miškais apaugusioje Lietuvoje gyveno gana ugdarai ir sėsliai. Todėl anglų kalboje daugiau su navigacija susijusių godžių ar su gyvenimo laive nerašytomis taisyklėmis ir papročiais. Iki šių dienų laidojimas jūroje vadinamas *deep six*. Tai kilę iš papročio įmesti už borto prieštariškai praskaldytus *deep six*, nes kapui įkasti reikia gėlių pėdų gėlių. Laidojimas jūroje vertinamas kaip amžinos neramybės vieta ir yra itin nepageidaujamas: *When the torpedo hit our boat, I was sure we'd get the deep six.*

Taip sakoma ir apie tai, kas atmetama ar ko nors nepriimama: *They gave the new plan the deep six.*

IŠVADOS

Mąstymo tyrimo būdais yra kalba. Joje atsispindintis pasaulio pasaulėvaizdis. Viena iš pasaulėvaizdžio eksplikacijos sferose metaforizacijos procesas. Jo esmė: abstraktesnius dalykus išsakyti kaip konkrečius, iš patirties geriau pažįstamus. Įvairios kalbos turi panašų skaičių būdvardžių, nusakantį tam tikro objekto padėtį erdvėje. Erdviniai konceptai dažnai naudojami kaip įtakos sritis abstraktiems konceptams sudaryti. Neerdviniai objektai bei reiškiniai – emocijos, laikas, mąstymas, žmogaus dvasinio ir socialinio pasaulio reiškiniai, atsiskleidžia metaforose kaip erdviniai dalykai.

Naudojantis tekstų medžiaga atliktas tyrimas ir nustatyta:

1. Anglų kalboje GILUMO konceptas labiau diferencijuotas. Gilumui reikšti vartojami du būdvardžiai – *deep* ir *profound* bei jų vediniai. Lietuvių kalboje šiame tikslui naudojamas vienas būdvardis – *gilus* ir jo vediniai. Didžioji Britanija nuo seno buvo įtakinga valstybė, turėjusi kolonijų daugelyje pasaulio kraštų. Anglakalbiai turi daug terminų, susijusių su navigacija, kalnakasybos pramone, anglies gavyba, žvejyba dideliame vandens gylyje, kosmoso tyrimais, kriketo žaidimu, apibūdinti gilumo požymius, kuriuos galime priskirti beekvivalentei leksikai (*Deep Level, deep coal mine, deep sea fishing, deep shot, deeps, deep six*). Kadangi šios sritys Lietuvoje menkai išvystytos, tai nėra ir terminų.
2. Anglų kalboje dažniau baldai apibūdinami kaip gilūs (*deep armchair, deep wardrobe, deep sofa, deep cushion*). Anglų kalbos ypatybė – jei žmonės sėdi eilėmis, galima pasakyti juos esant *two, three or four deep*, turint galvoje, kad jų yra dvi, trys, keturios eilės.
3. Gretinamose kalbose labai produktyviai eksploatuojamas metaforos. Lyginant, kas metaforose pasirenkama kaip įtakos sfera, pastebėti skirtumai. Lietuvių kalba jautresnė paros laiko skirstymui. Angliakalbiai ne tik kad neturi atskiro žodžio para, bet ir rečiau tam tikrą laiko tarpą apibūdina kaip gilų. Lietuviams būdingas sąslus gyvenimo būdas, agrarinis krašto pobūdis, todėl ir kalboje atsispindi glaudesnis santykis su gamta ir jos reiškiniais, būtinybė ginti geriausią laiką žemės ūkio darbams. Britai gyvena miestuose. Jie vieni pirmieji Europoje išvystė mašinų gamybą ir Didžioji Britanija tapo galinga pramonine valstybe.
4. Mąstymo reiškiniams apibūdinti anglų kalboje dažnai vartojamas būdvardis *profound* ir jo vediniai. Angliškai kalbantieji orientuojasi į rezultatus, o lietuviai – į mąstymo procesą. Anglai dažniau *gilumą* naudoja poveikiui apibūdinti (*profound impact, profound insight*), lietuviams *gilus* mąstymas siejasi su slėpingumu (*gilus filosofinis mąstymas*).

- lietuviams pavadinti vartojamos metaforos panašios. Taip yra
anglų kalboje *gilaus tikėjimo* reikšmė konkretėja ir dažniau
vartojama tikėjimo sferose. Lietuviams didelį reikšmę turėjo lotynų kalbos
vartoseną liturgijoje iki II Vatikano Susirinkimo.
6. Socialinių santykių sferoje metaforos su gilumo poğymiu ypač produktyvios ir būdingos
abiems kalboms.
 7. Emocijų ir jausmų sferoje gretinamose kalbose vartojamos konceptualiosios metaforos
EMOCIJA-SKYSTIS, EMOCIJA-TALPYKLA.
 8. Angliškai kalbantieji visoms spektro spalvoms, juodai, baltai apibūdinti, vartoja būdvardžius
deep. Lietuviai spalvos intensyvumui pabrėžti pasirenka būdvardį *gilesnis*.
 9. GILUMAS gretinamose kalbose vertinamas iš dalies neigiamai, iš dalies teigiamai.
Konkretaus gyvenimo sferoje *gilus*, *deep* asocijuojasi su pavojumi, tamsumu, baime.
Dvasinio pasaulio, mąstymo reikšminiuose *gilus*, *deep*, *profound* pabrėžia stiprumą
didumą. Tai yra vertinama teigiamai.
 10. Emocijų ir socialinių santykių srityje metaforos, kurių išraiška sfera – talpykla,
vertinamos kaip sunkiai kontroliuojamos, galinčios išsivirti.
 11. Anglų kalboje gilumas dažniau pabrėžiamas etiketo frazėse ir junginiuose, reikšiančiuose
pagarbą

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Cruse A. On the plausibility of claiming a metonymic motivation for conceptual metaphor. - *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective* / Ed. A. Barselona. Berlin. New York, 31i 59.
2. Berezin, Golovin 1979 i j t j l d r . f . , i t s d s d i . l . O b h j j w l r f t s d s d i . f t s f e O
3. Cruse 2004 i Cruse A. Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics. Oxford, New York.
4. Ibarretxe-Antuñano 1997 i Ibarretxei Antuñano I. Metaphorical mappings in the sense of smell. i *Selected papers from the fifth international Cognitive Linguistics Conference Amsterdam, July 1997*/ Ed. R. W. Gibbs, Jr., G. J. Steen. Amsterdam, 29i 47.
5. Johnson 1987 i Johnson M. The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason, Chicago, London.
6. Fřst Trinks 1995 i Fřst M., Trinks J. Filosofija. Vilnius.
7. Fřst 1998 i Fřst M. Psichologija. Vilnius.
8. Gudaviļ ius 1995 i Gudaviļ ius A. Kalbājimo semantinio lauko aksiologinis aspektas. *Filologija ir metodika Nr.2*, Ėiauliai, 12i 27.
9. Gudaviļ ius 2000 i Gudaviļ ius A. Etnolingvistika. Ėiauliai.
10. Gudaviļ ius 2004 i ū l h o d u r f j f . f . f f f t s d s d i j f f o u j d s f i s d j l o t s t e . *Etnolingwistyka 16*. Lublin, 193i 199.
11. Gudaviļ ius 2007 i Gudaviļ ius A. Gretinamoji semantika. Ėiauliai.
12. Gudaviļ ius 2008 i Gudaviļ ius A. *GILUS* lietuviŖkalbos pasaulāvaizdyje. *V Tarptautinēs mokslinēs konferencijos „Pasaulio vaizdas kalboje“ programa ir pranešimų santraukos*. Ėiauliai, 31i 32.
13. Křvecses 2003 i Křvecses Z. The scope of metaphor. i *Metaphor and Metonymy at the Crossroads* / Ed. A. Barselona. Berlin. New York.
14. Kubriakova 1997 i š l b t e w f t s o r . u . , i j d j w d t s o l . i . , i o l a t o l j . i . , f l d d o f . i . š t o s d i f f i b s o e f t s d s d i d z i j t d j d s . f t s f e O
15. Kunzmann, Burkard, Wiedmann 1998 i Kunzmann P., Burkard F. P., Wiedmann F. Filosofijos atlasas. Vilnius.
16. Lakoff, Johnson 1980 i Lakoff G., Johnson M. Metahors We Live By. Chicago, London.
17. Lakoff 1987 i Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things. Chicago.
18. Lakoff 1993 i Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor: Metaphor and Thought/2nd edition/Ed. A. Ortony. Cambridge.

20. Ungerer R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol.1. Stanford
21. Linde-Usiekiewicz J. Polskie przymiotniki wymiaru głębokości i płytki. *Studia z semantyki porównawczej*. Warszawa, 137 i 148.
22. Papaurālytė 2002 i Papaurālytė S. Liūdėsio konceptualizavimas lietuvių kalboje, *Kalbotyra LI* (1), 2002, 123 i 133.
23. Rachilina 2003 i Rachilina E. O znaczeniach przenosnych przymiotnikow wymiaru (ros. i ukrai.). *Studia z semantyki porównawczej*. Warszawa. 203 i 214.
24. Steen 1997 i Steen G. From linguistic to conceptual metaphor in five steps.- Metaphor in cognitive linguistics. i *Selected papers from the fifth international Cognitive Linguistics Conference Amsterdam, July 1997*/ Ed. R. W. Gibbs, Jr., G. J. Steen. Amsterdam, 47 i 56.
25. Čaikėvič 2005 i Č. J. *Studia z semantyki porównawczej*. Warszawa.
26. Ter-Minasova 2004 i Ter-Minasova M. J. *Studia z semantyki porównawczej*. Warszawa.
27. Trubas 2003 i Trub V. O znaczeniach przymiotników w języku ukraińskim. *Studia z semantyki porównawczej*. Warszawa, 216 i 232.
28. Toleikienė 2003 i Toleikienė R. Asociacijų raida kalboje (metaforiniai junginiai su godgiais PROTAS ir Verstand). i *Filologija Nr.8*, Gausiai, 33 i 39.
29. Ungerer, Schmid 1996 i Ungerer F., Schmid H. J. An Introduction to Cognitive Linguistics, London.
30. Vogel 2004 i Vogel A. Swedish Dimensional Adjectives: doctoral dissertation, Department of Scandinavian Languages of Stocholm University, Stockholm, 2004.

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

ŠALTINIAI

1. Barnhart Concise Dictionary of Etymology, New York, 1995.
2. British National Corpus į <http://sara.natcorp.ox.ac.uk>
3. Collins English Dictionary, Glasgow, 2003
4. Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas į <http://donelaitis.vdu.lt>
5. Oxford English Dictionary, Oxford, 2004.

SUMMARY

Language is an important source of evidence to find out human understanding of the world. Our conceptual system, the way we think and act is metaphorical in nature. The essence of metaphor is understanding and experiencing one kind of thing in terms of another.

The paper is devoted to the concept DEEPNESS in Lithuanian and English. This concept in Lithuanian is presented by adjective *gilus*, in English by adjectives *deep* and *profound* as well as their derivatives.

The aim of the paper is to investigate the concept DEEPNESS in Lithuanian and English worldview.

To achieve this aim the following **objectives** have been set: 1) to present the main principals of understanding of deepness; 2) to provide theoretical background on investigation of the concept DEEPNESS and to show basic principles of investigation of spatial concepts; 3) to analyse examples with adverbs *gilus* and its derivatives in Lithuanian language, *deep* and *profound* and their derivatives in English; 4) to compare the expression of the concept DEEPNESS in Lithuanian and English.

Methods have been used are: comparative analysis and conceptual analysis.

The analysis is Corpus based. All examples have been cited from Lithuanian language online Corpus Donelaitis and The British National Corpus.

The prototypical meaning of *deep* is the container located in space downwards. Close to it are meanings: layer (stratum), remoteness, penetration.

The explications of the meaning: a big distance along the vertical axis upwards or inwards; a big distance along the horizontal from peripheral part to the centre; a big distance along the horizontal axis from the frontal part back or inwards; relative containers.

The main directions of metaphorical conceptualization are as follows: 1) time; 2) mental phenomena; 3) spiritual phenomena; 4) phenomena of social relations; 5) emotions and feelings; 6) physiological phenomena; 7) natural (physical) phenomena.

After investigation the Corpus, the conclusion is drawn that the concept DEEPNESS is more wide and detailed in English. The ways of metaphorisation are very productive in both languages and corroborate the fact that physical and cultural experience provides many possible bases for metaphors. Which ones are chosen may vary from culture to culture.

ANOTACIJA

GILUMO konceptas lietuvių ir anglų kalbų pasaulėvaizdyje yra bandymas paviegti, kaip Lietuvoje beveik netyrināt Nerdvinių konceptų ritDZ

Darbas sudarytas ię DZdo, penkių dalių ir ięvadų įvade bendrais bruogais nusakoma tyrimo situacija, apibrāgiamas darbo tikslas, uędaviniai, metodai, hipotezā bei kaip buvo gauti tyrimo rezultatai.

Pirmojoje dalyje apraęomas konkretų ių konceptų vaidmuo abstraktų ių konceptų struktūroje. Ąioje dalyje apęvelgiama teorinā medęiaga, paaigkinamos pagrindinās sėvokos: *kalbos pasaulėvaizdis, konceptas, konceptualizacija, konceptualioji sistema* bei trumpai aptariama, kokDZ vaidmenDZ konceptualizacijos procese vaidina metaforos.

Antroji dalis skirta aptarti, kas iki Ąiol nuveikta, tiriant GILUMO koncepto raigkė kitose Ąalyse.

Trečiojoje dalyje pristatoma GILUMO koncepto raigka lietuvių ir anglų kalbose. Aptiriamas bendras gilumo suvokimo principas, gilumo prototipinā reikęmā. Remiantis tekstynų medęiaga, analizuojama konkretaus GILUMO koncepto struktūra, iliustruojant gretinamų kalbų pavyzdęiais.

Ketvirtojoje dalyje GILUMAS analizuojamas kaip konceptualių metaforų iętakos sfera.

Penktojoje dalyje apraęoma, kaip GILUMAS vertinamas lietuvių ir anglų kalbų pasaulėvaizdyje.

Darbas baigiamas ięvadomis, naudotos literatūros sėvėgų ir Ąaltiniai.

Ąis magistro darbas galāt sudominti kalbininkus, vertājus, kultūrologus, sociologus.